

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מריס שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

הגהות הב"ה

[6] גמ' ז"ל ר"א
חא נפליה רישא:
[3] רש"י ד"ה שניה
וכי וכן שמעון בן
גמליאל כולן:

הגהות הגר"א

[8] גמ' והאמר רב
ריש גמלא. ר"ב
המננים מפני שהיה
מתהלך דל"כ הא לר"ך
לתן כסופה: [2] שם כי
קאמר רב. ר"ב ומכא
המננים דה"ה דשמואל
דלמך קוצן בו נמי איירי
דוקא כה"ג דליה כו'
אלא הטור מפרש גב"ל
עסק אחר אלף שמהנה
מתהלך. וכן ג"כ
מפרש ריש עגלא וקוצן
גב"ל עסק אחר גב"ל
גדלים עגל: [2] שם
מאן פ"ג בו. ר"ב פ"י
המננים וטעמיה ולכן
אזי נטול מתנה בעל
חצרו וכו' הכ"ה וכו'
בשם רש"י אלף שם חו"ס
כ' דלעולם טעל וזמי
דנתי אחר דלעולם נטול
התלוקה שניה לפיכך
(ועמ"ס רבינו מ"ד ס"י
קע"ז פ"ק ו' וס"ק י"ג):
[7] רש"י ד"ה מותר
שליש בו. ר"ב
והמננים מפרש שלש
מהירות ומכא דלמך דוקא
דלפניו עשירית אלף
סמ"ג וס"פ מפרשים
כפירוש: [7] שם ד"ה
זווי דידה הוה וכו' בו.
ר"ב מש"כ צ"ל שומפין.
סמ"ג וכו' הטור וס"פ
אלא המננים כחך דלך
שומפין שאלה מתעסק
הוא כדן עסקא ומ"ס
השתא בו מפרש שלוק
במהות אחרת לעומת
ובשם לו אחרת אי"ל לתן
אלף דמי מועט כדשמואל
וכמש"ל ואי"ל בו ויוון
שהוא אריסו ג"כ אי"ל
לתן לו כלל וז"ל אמרי
אישי כו' (ועמ"ס פ"ק
ו'): [7] וכן תר"ס ד"ה א"ל
דהא אמרינן בו. ר"ב
היי"ק ומננים ל"ל הא
כלל כמ"ס היר"ק
ורש"י כמ"ס ג"כ פשוט
(ועמ"ס רבינו מ"ד ס"י
מכ"ג ס"ק א'):

איזהו נשך פרק חמישי בבא מציעא

ס.ט.

אי פלגא בהפסד. כלומר פלגא בהפסד דכחך צטורה הכי קאמר
לחא ירצה רב עילוי יטול חרי תלמי צאגר וקבל עליו חזי ההפסד
דליכא שכי עמלו צמאי דשקיל טפי צאגרא ממנה שמוגעי לחלק
פלגא דמלוה: שיטה איתמר. הכי אמר רב נחמן ר' יהודה ורבי

עין משפט
נר מצוה
פ"א מ"י פ"ו מהלכות
שומפין הלכה ב' ופ"ח
שם הלכה א' וע"י שהשגת
ובכסף משנה סמך עשין פ"ה
ולאין קבל טעמיה י"ד כ"י
קע"ז ס"ק ב':
פ"ה ב' מ"י שם פ"ח הלכה
א' סמך שם:
פ"ג ד' מ"י שם ופ"ו
שם הלכה ב' סמך שם
טעמיה שם:
ו' ז' ח' ט' מ"י שם פ"ח
הלכה ד' סמך שם
טעמיה שם ס"ק פ"ה:
צ"א י' ב' מ"י שם פ"ה
הלכה ט' סמך שם
טעמיה שם מ"י כ"י קע"ז
ס"ק פ"ו:

ליקובי רש"י
גיפוליה מרובה.
ענתמה. ששיניה
דקות. ואינה יכולה
לעול עשן ואם לא היתה
על האם ממות (בבבחה
כ"ד).

הגהות וצינונים
[6] צ"ל אמרי (רש"י):
[3] בבבחי' נוסף ופ"ח:
[2] קבצת ראשונים
ובכתי' ראשונה וכו'
מרש"י: [7] מאי אב"ל
דקאמר כצ"ל (גליון)
כ"ג רש"י: [8] ס"א
לשון רש"י: [1] צ"ל
שלפניו צ"ל קא חזינא
דב"ל בתר דדי קא אתי
מר (מהרש"ל): [1] נראה
דבאן צ"ל תפסק הנקודה
ותחת "המקבל" הוא
משלוח רש"י: [1] צ"ל
כי (גליון): [2] צ"ל
נישומה (רש"י): וכו'
בכ"ח:

אמר רב בותר שלישי בשכרך
מותר. ופ"ח והא' ד' אחר
צריכה הוא דשמואל לא ימלא מותר
שליש ור' ליה דר' יהודה דשרי
ד' אחר צריכה דלמך לעיל (דף סג.)
עושין אמנה צפירות ואין עושין
אמנה דמיים ומשמע לעיל דהיינו
ללא כרצי יהודה ועוד דלפילו לרצי
יהודה לא שרי צ"י הא' גוונא אלף
כשיש צד ליה או מלוה לעשות לא
אחד שלא היתה צריכה ויש לומר דלכל
אקילו רצון משום דשכיחי עונאם שיהא
מותר שלישי: דאמרי אינשי גבי'
לְתוּרָא גְבִי' לְתוּרָא. ופ"ח מהאי
טעמא לשמרי אפילו לית ליה צהמה
לדידיה דהא צריך לטרוח לענמו
משום פלגא דמלוה וי"ל דלא דמי דאי
לית ליה צהמה לדידיה אין צריך
לטרוח צהמה של שותפות בכל יום
אלא לא אחד יטרח ציומו:

א' משתתפת בהדיה ויהיב ד' נמי
אליה. תימה למה היא כטורה
קן דהא כי משתתף צהדיה נמי
ויטול כל הראש הרי הוא כצתלה
דמתלה שהיה טורח בכל הצהמה
של ר' אלעזר היה נטול הראש ועכשיו
שטורח לרצי אלעזר רק צחי צהמה
יטול חזי הראש מחלק רצי אלעזר
ועוד מאי קאמר השתא שותפי אן
והלא גס עמה היתה חלקו יש לרצי
אלעזר פלגא מלוה יש לומר
דכשנתת עמו היה טורח צחי
של רצי אלעזר צחנס ועל כן אמרה
יהיב לך נמי אליה אחרי שאין
לוקח מחלקו שום שכי:

אי פלגא בהפסד תרי תילתי באגר אמר
רב כהנא אמריתא לשמועתא קמיה דרב
זביד מנהרדעא ואמר לי דלמא רב עילויש
טובל עמו בציר הוה ואמר רב נחמן הלכה
כר' יהודה אמר⁶ ליה לאו הלכתא איתמר
אלא שיטה איתמר הכי נמי מסתברא דאי
לא תימא הכי למה ליה למיחשב ולמומר
הלכה הלכה לימא הלכה כר' יהודה דמיקל
מכולהו אמר רב מותר שלישי בשכרך הרי
זה מותר ושמואל אמר לא מצא מותר שלישי
לך לביתו ריקן אלא אמר שמואל⁷ קוצין לו
דינר וסבר רב אין קוצין לו דינר ואו והאמר
רב ריש עגלא לפיכך מאי לאו דאמר ליה
מותר שלישי בשכרך לא דקאמר ליה אי
מותר שלישי אי ריש עגלא לפיכך איבעית
אימא⁸ ל' כי קאמר רב מותר שלישי בשכרך
מותר כגון דאית ליה בהמה לדידיה דאמרי
אינשי גבי' לתורא גביל לתורי ד' אלעזר
מהגרונא זבין בהמה ויהיב ליה לאריסיה
מפטים ליה ויהיב ליה רישא באגריה ויהיב⁹
פלגא רווחא אמרה ליה דביתיה אי
משתתפת בהדיה יהיב לך נמי אליה אול
זבין בהדיה פליג ליה מאליה א"ל (6) תא
נפליה לרישא א"ל השתא כמעיקרא נמי לא
א"ל עד האינא זווי דידי הוה אי לא הוה
יהיבנא לך טפי פורתא מיחוז כרביה השתא
שותפי אן מאי קאמרת מרחנא טפי פורתא
האמרי אינשי סתם אריסא למרי ארעא
קמשעבד נפשיה לאתווי ליה רעיא תנו רבנן
השם בהמה לחבירו עד מתי חייב לטפל
בה סומכוס אמר באותנות שמונה עשר
חדש בגודרות כ"ד חדש ואם בא לחלוק
בתוך זמנו חברו מעכב עליו אבל אינו דומה
מיפולה של שנה ז' למיפולה של שנה אחרת
(אבל מאי קאמר¹⁰) אלא לפי שאינו דומה
מיפולה של שנה זו למיפולה של שנה אחרת
תניא אידך השם בהמה לחבירו עד מתי
חייב לטפל בולדות 'בדקה ל' יום ובגסה ג'
יום רבי יוסי אמר בדקה ג' חדשים⁶ מפני

שיפולה מרובה מאי שיפולה מרובה מפני ששיניה דקות ומכאן ואילך
נטול מחצה שלו וחצי מחצה בשל חבירו רב מנשיא בר גדא שקל מחצה
שלו וחצי מחצה בשל חבירו אתא לקמיה דאביי א"ל ל' מאן פלג לך ועוד מקום
שנהגו לגדל הוא ותנן⁶ מקום שנהגו לגדל יגדילו הנהו תרי כותאי דעבוד
עסקא בהדי הדדי אויזי חד מנייהו פליג זווי בלא דעתיה דחבריה אתו לקמיה
דרב פפא א"ל מאי נפקא מינה הכי אמר רב נחמן זווי כמאן דפליגי דמו לשנה
זבון חמרא בהדי הדדי קם אידך פליג ליה בלא דעתיה דחבריה אתו לקמיה
דרב פפא א"ל מאן פלג לך א"ל קא חזינא דבתר דידי¹⁰ קא אתי מר א"ר פפא
כה"ג

טיפול השניה קל ושצחה מרובה וקשיא לי אי טיפולה של שניה קלה משל ראשונה מאי לן טפול זה דקחמי רישא משמע דעל כרחו חייב
לטפל זה כל הזמן הזה: עד מתי חייב לפיכך בולדות. שאף כן מחלקין למחנה שהן שכי והמקבל צא לומר חלוק אוחו מיד שלא לעסוק
בחלק שלך שאינו טוטל בו כלום: בדקה שלישיים ובגסה חמישים. כדרך שפרט לך הכתוב צטפול הנכור ואלהים ישראל לטפל בו בדקה שלשים
ובגסה מנשים ואח"כ נותנו לכהן דליף ליה צבצרות (דף טו): מקראי: שיניה דקות. ואריסה ללמה הרגיל לטפל בן. כפאן ואיך. יטול
המקבל מחנה שלם בצביל חלקו חציו שלו הן ובמחנה השני של חציו יטול מחנה בשם כדרך שנטול צהמה מחצית שכי וזכר עמל ומעול
ליכא ואע"ג דחצי אחרית של מחצית חציו של הן בצביל חלקו חציו שלו שיהא קרן גמור ואינו מלוה וכו' טרח משום לדידיה קא
טרח ולא מיחוז כריפיה: מאן פ"ג ד' מי שם אותה שמא לא נישומת¹⁰ יפה: יגדיל. הולדות עד שיהו גדולים ואינו טוטל בשל חבירו כלום:
ט"ז

בבא מציעא דף סט

השולח גמ פרק רביעי גימין

ואגדות מהרש"א לו

חידושי הלכות

[דף מז ע"ב - מה ע"ב]

בד"ה יוצא בו' קפה) ל"א גרסינן יצא עבד בו' ולא שבקיה לאסוקיה לכולה מתני' בו' עכ"ל. מדברי מהרש"ל לפי אותה גירסא (קפ) גרסינן מכרו בלא וי"ו דמשמע הימירא דמכירה אחא לאשמועינן אבל לא ידענא מאי פריך לא סגי דלא נפיק ובספריים יטנים לימא האי ל"א צפרש"י כלל גס צפרש"י יטן שנידי צספר גופיה לימא אבל הגיהו האי ל"א שס והגיהו לפי אותה גירסא מלת יטא צני"י והשטא יטא גס לפי אותה גירסא דפריך לא סגי דלא נפיק ודו"ק:

תוס' בד"ה נטייבה בו' ואור"ת דגבי שביעית אית לן להחמיר טפי בו' עכ"ל. ומיהו אי הוה שביעית דרענן לא הוה פסיקא לן להחמיר ביה כגמלתא דאורייתא כמו שכתבו התוספות לעיל ודו"ק קפ"א):
בד"ה שנתקוצצה בו' אע"פ דפטר התם בארעא דחבריה הכא בו' עכ"ל. מיהו צנייביה ודאי צטרעא דמכירה נמי מקרי מלאכה הנריכה לגופה גס לענין שנת וק"ל:

תוס' בד"ה אמרי לה קורין בו' ואין נראה דרב נחמן קאמר כתבו גרי יגנו בו' עכ"ל. ר"ל דהא רב צצא) נחמן דקאמר האי אמרי לה קורין בגמלא איהו גופיה קאמר בכתבו גוי יגנו והיינו טעמא משום דכל שאינו צקסירה בו' כדמפרש לה תלמודא צצרייתא דכתבו יגנו ואי הוה ידע תלמודא לפרושי אדרב נחמן בכתבו יגנו צענין אחר משום דצעי כתיבה לשמה קצב) לא הוה איצטריך ליה לפרושי צצרייתא צענין אחר דהיינו משום דכל שאינו צקסירה בו' אלא דתלמודא דמפרש לה משום דכל שאינו צקסירה בו' צצרייתא ה"ה דרב נחמן ממפרש הכי והיינו אפילו כתבו למכור לישראל ודו"ק:

בד"ה צ"ח יצא בו' הי"ד אי אזיל מגפשיה איבד בו' וי"ל דמיד בו' עכ"ל. ולא משמע להו לישנא דמתני' מוכר קפ) לח"ל דהיינו צדעת קפה) רבו לחזור (ס) כדלקמן ועוד דל"כ מאי מוסף ר' אבהו אמתני' דין וק"ל:
דף ביה ע"א מירי דהוה אפקדש אחותו ולפי האמת יש לחלק בו' עכ"ל. ר"ל יש לחלק לפי האמת לשמואל דצמקדש אחותו ודאי אדם בו' אצל צסדה אין אדם יודע דלינה מכורה שהרי לרב מכורה ויואלה ואינו נומן צדרך ממנה אלא צדרך מקם וכיון שאינה מכורה לשמואל הרי המעוט חוזרין וק"ל:

בד"ה והא דתניא יגנו בו' המ"ל דרבנן שמעון בן גמליאל בו' אלא מייתי תנא דאיירי בה בהדיא עכ"ל. ר"ל דרבנן שמעון בן גמליאל לא איירי צהדיא צכתיבה אלא צשיצוד קצב) ולא צעי ליגנו נמי דרבנן שמעון בן גמליאל הוה אשמועינן צצד) לשמה דצני דמתי יגנו לא מתי צשיצוד צהדיא אלא כתיבה אבל מהך דמתי כל שאינו צקסירה בו' מייתי שפיר אהך דיגנו דהוה כתיבה לכתיבה ולכן לא קצב) קשיא לכו לחוס' לקמן קצב) דפריך לרשב"ג מעיבוד לכתיבה ולא מעיבוד לעיבוד משום דצנהך דהמיר רשב"ג לא הוה צהדיא רק כתיבה ודו"ק:

בד"ה גמרא והא דתניא קורין בו' האי תנא בו' והתיר רשב"ג ליקח ממנו בו'. יש לרקדק מאי מייתי מהך צרייתא דהמיר רשב"ג צגר דחור לטורו דידע דצעי עיבוד לשמה אגוי דלא ידע דוחק לאוקמא הך דקורין צו

ח"א דף ביה ע"א גרמא להו מלתא ואשתבינן בו'. ר"ל דהך מלתא גופה צצנחן קירלא ומרלין צעמן דצקניות הוה גרמא להו דאשתבינן ואשתבלי איהו צהדייהו כדי שיצנר לו שלא עשו בן רק ע"י כשפים דמסמין:

ע"ב גמרא והא דתניא קורין בו' האי תנא בו' והתיר רשב"ג ליקח ממנו בו'. יש לרקדק מאי מייתי מהך צרייתא דהמיר רשב"ג צגר דחור לטורו דידע דצעי עיבוד לשמה אגוי דלא ידע דוחק לאוקמא הך דקורין צו

א"פ עילויש ברה בו'. ככל הדעת לקיים הדבר והוא לא האמינו כי כן דרכו של

קרני ראם

(א) ג"ב אי מצינ דמה מהני דעת רבו לחור מ"מ הא כיון דאין כופיה לישאר שס מ"ט יאל למירות וע"כ צריך לתי' פן ישמלנו צצצרים ומה"ט גס צצדעת רבו לחור לא הוה כלא מדעת ויואל למירות פן ישמלנו לישאר שס וי"ל קצב): (ב) ג"ב דצגר חמיה דליך דיעינן דכוחנו צצמה הא אפילו צענ"ג נכרי אדעתא דנפשיה צענ"ג נכרי ונכרי התפלה צומ ספי"י ואלה דסוכר רבנו כשיתת הכי"י דהך נכחי אדעתא דנפשיה צענ"ג לא הוה רק ספיקא עיין צצה"ע סי' קכ"ג והנה צקריילת ס"ת אינו רק מדרבנן רק פ' זכור הוה לאורייתא ואי"כ מ"ש רש"י דקורין צו משום דהוה ס"ס דהכי אפילו צמד ספיקא שרי מנעט ס' דרבנן אלא דרש"י אשמועינן דאפילו צפי' זכור דהיא לאורייתא קורין משום ס"ס ועכ"פ צצנחן קירילת חמיה סגי צמד ס' דהוה ספק דרבנן ולקולא ומש"ה צצמד גוי לשמה והיינו צענ"ג קורין צו כיון דלא הוה רק ס' אי אדעתיה דנפשיה קענדי בן נראה להלן צמד רבנו:

הגהות	חכמת שלמה השלם	חידושים
דף ביה ע"א גמרא מעם אביו מביע ליה בו'. נ"צ ס"א אלהיו קצט): שם בן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אביה אחיך. נ"צ כל צו ר' צנ"ח אינו: שם שלח להו שדרה לה) שדרו דא) לי שאלו בו' צל"ל: שם כי הדרן ואתן בו' רב) "אמר" הוה בו' צל"ל. ונ"צ ס"א): רש"י בד"ה הכי גרסינן (ויפסקו) מפקענא ליה בו' צל"ל: ע"ב גמרא תני חדא (ישראל תני) ישרף ותניא רג) בו' צל"ל: שם שכתבו רד) מין ומסור ונתמק מין. ונ"צ צנ"ח אינו: שם (אפילו ישרף בו' ה"א: מין בו' ה"א: ילגנו בו' ה"א: לוקחין בו' ה"א: ילגנו בו' ה"א: סלורו (י) וידוע בו' צל"ל וסל"ח: תוס' דף ע"ב שיעבדו בו' דם חילון ו"סמנין" ורמינן (לה) להו רד) ביהוה (שיעין) ושקלינן פורתא בו' וקלינן "להאי אודרא" בנורא (כו) צל"ל:	דף ביה ע"ב רש"י בד"ה יוצא בו' לטוריא מכרו רבו בו'. נ"צ פ' מוכר קצב) בלא וי"ו ולמחר הך מיואל ומכרו צני"י ודו"ק (עיין צמהר"ס א): דף ביה ע"ב תוס' בד"ה ע"ב שיעבדו בו' משמע דבעינן בו'. נ"צ פ' שחי' אותה אודלא משום הכי קלינן שאינה ראויה שז' לציית לפי שלא נצטענו לשמן וק"ל: ערון בהמה (טפאה) טהורה פסולת: רש"י בד"ה דילמא בו' לוקחין (י) ילגנו בו' ה"א: סלורו (י) וידוע בו' צל"ל וסל"ח: תוס' דף ע"ב שיעבדו בו' דם חילון ו"סמנין" ורמינן (לה) להו רד) ביהוה (שיעין) ושקלינן פורתא בו' וקלינן "להאי אודרא" בנורא (כו) צל"ל:	

מהר"ם

ללוקח כמו שפרש"י א"כ אתי נמי שפיר הא דקאמר קרא אשר יצול אריך ר"ל לב"ד פירושו שהעבד בא לב"ד להנצל מאדוניו שרוצה למוכרו לח"ל וכן צריך ע"כ לפרש הקרא אליביה דרבי דמוקי קרא בלוקח עבד ע"מ לשחררו דאשר יצול אריך קאי אב"ד וא"כ מאי פריך אשר יצול מעמך מבעי ליה ונ"ל דהמקשה הוה קשה ליה על רבי אושעיא רח"ה) דמפרש הקרא במוכר עבדו לח"ל מידי איכא שוה הוכחה בקרא דבח"ל איירי אלא דתני רבי אחא מפרש האי אשר יצול יתפרש מלשון אשר הציל אלהים מאבינו רט) ור"ל שנתפרש מא"י לח"ל והשתא נזכר בקרא דבמוכר עבדו לח"ל איירי לכך פריך לפי זה אשר יצול מעמך מבעי ליה וק"ל:

רש"י ד"ה והתניא וכו' יוצא אחר רבו לטוריא וכו' עד ל"א גרסינן יצא עבד וכו'. נ"ל דלפי לשון זה היה גורס בברייתא יצא עבד אחר רבו לטוריא מכרו רד) שם וכו' משמע דכל עבד שיצא אחר רבו לטוריא מכרו רבו שם לכך פריך לא סגי דלא מכרו וכך צריך לגרוס בגמ' לפי לשון זה ומשני אלא עבד שיצא אחר רבו לטוריא ומכרו רבו שם פ' אם אירע כך וכך צ"ל בפירוש רש"י רח):
תוס' ד"ה נטייבה וכו' פ' דחרשה יתירא. פ' דחרשה פעם אחת קודם שביעית ובשביעית חרשה עוד פעם אחת:

בא"ד ואע"ג שהוא דרבנן. ר"ל ומ"ש דגבי נתקוצצה בשביעית קתני תורע למרצא שביעית וגבי נדירה לא תורע מאחר ששניהם דרבנן ותירץ דמ"מ חזשיה טפי מלאכה מנתקוצצה ולכן קנסי בה טפי:
ד"ה שנתקוצצה בו' ואע"ג דפטר התם בארעא דחבריה. ר"ל ואם כן נוקים לה הכא במחוכרים ואיירי בשדה חבירו כדתתם הכא ליכא לאוקמי וכו':
דף ביה ע"א גמ' האי מעם אדוניו מעם אביו מבעי ליה וכו'. יש להקשות למה הקשה דתוס' הפסוק דכתוב אשר יצול אריך מעם אדוניו ולא פריך מריש הפסוק דכתוב אלא תסגיר עבד אל אדוניו אלא צ"ל דאדוניו ר"ל ע"ז כדמשמע מפרש"י א"כ מה פריך אסוף פסוק דאשר יצול אריך מעם אדוניו הא איכא נמי לפרשו דע"ז קרוי אדוניו אלא נראה לי דהמקשה ס"ל דאע"ז לא שייך לומר יצול דמה הצלה שייך מע"ז אלא על כרחן צ"ל דר"ל דהבן רוצה להציל עצמו מאביה המכריחה לעבוד ע"ז ולכן פריך מעם אביו מבעי ליה וק"ל קצב):

בא"ד ואע"ג שהוא דרבנן. ר"ל ומ"ש דגבי נתקוצצה בשביעית קתני תורע למרצא שביעית וגבי נדירה לא תורע מאחר ששניהם דרבנן ותירץ דמ"מ חזשיה טפי מלאכה מנתקוצצה ולכן קנסי בה טפי:

ד"ה שנתקוצצה בו' ואע"ג דפטר התם בארעא דחבריה. ר"ל ואם כן נוקים לה הכא במחוכרים ואיירי בשדה חבירו כדתתם הכא ליכא לאוקמי וכו':
דף ביה ע"א גמ' האי מעם אדוניו מעם אביו מבעי ליה וכו'. יש להקשות למה הקשה דתוס' הפסוק דכתוב אשר יצול אריך מעם אדוניו ולא פריך מריש הפסוק דכתוב אלא תסגיר עבד אל אדוניו אלא צ"ל דאדוניו ר"ל ע"ז כדמשמע מפרש"י א"כ מה פריך אסוף פסוק דאשר יצול אריך מעם אדוניו הא איכא נמי לפרשו דע"ז קרוי אדוניו אלא נראה לי דהמקשה ס"ל דאע"ז לא שייך לומר יצול דמה הצלה שייך מע"ז אלא על כרחן צ"ל דר"ל דהבן רוצה להציל עצמו מאביה המכריחה לעבוד ע"ז ולכן פריך מעם אביו מבעי ליה וק"ל קצב):

שם אשר יצול מעמך מבעי ליה. יש להקשות דע"כ לר' אושעיא רח"ה) דמפרש קרא דלא תסגיר במוכר עבדו לחוצה לארץ הכתוב הזהיר לב"ד שלא יסגירוהו

הגהות והערות
קצב) נצ"ל "מוכרו" (ב"ש): קצט) וכן איתא בליקוט (גליון הגמ'): רד) עיין מה שהוקף בגמ' לפנינו: רא) נצ"ל "שדרוה" כמו שדפס בגמ': רב) "כו" מיותר: רג) נצ"ל "ותני", דבהמשך "ותני אידך קורין בו", ורבינו לא הגיה, דלא כבבא דרבי מוכרתיש יטועין: רד) ב"ש" שהגיה המהרש"ל הוא בקיצור "שכתב" וצ"ל "שכתבן": רה) וכן מגיה החכמת שלמה ב"ק ה"א בגמ' ורש"י (ועל פיו נדפס שם "מוסרי", ובשאר המקומות ב"ש" לפנינו נשאר כמו בספרים ישנים "מסורי"): רז) לא תוקן בחוסי' לפנינו: רז) דפוסים חדשים "ומכרו": רח) דפוסים חדשים "וכן נ"ל בפירושו": רח"ה) צ"ל "יאישיה" (דבש תמו): רט) בראשית לא טז:

הגהות והערות
קפה) "יוצא כו" נוסף בדפוסים חדשים, ועיין בית יהודה להמיררין: קפו) עיין קייון דינה: קפו"א) כמ"ק פסקא להו לחוסי' להחמיר בשביעית אף דברבנן ובע"כ בעלי תוס' מחולקים (דבש תמו): קפו) בדפוס ראשון "מוכ", בדפוסים שאחריו "מוכב", ותוקן בו' וילנא: קפה) כ"ה בדפוס ראשון. בדפוסים שאחריו "לרעה", ועיין מהר"ם שיק: קפט) "ודוחק" נשמט מהדפוסים שאחריו דפוס ראשון: קצ) עיין מהדו"ב: קצא) דפוסים חדשים "דרכ": קצב) צריך להוסיף "ואז בנמצא הוה ספק ספיקא שמה נכתב לשמה מ"מ" (לקוטי מהר"א בשם גליון מהרש"א של הג"ר יעקב באלבאן עי"ש): קצג) ד' וילנא "באיבוד": קצד) ד' וילנא "איבוד": קצה) "לא" נראה ט"ס (ב"ש): קצו) ד"ה עיבוד: קצז) וכן הקשו תורת גיטין ומהר"ם שיק:

[דף סח ע"א - סו ע"א]

למלמיה אצל אי לא כפל למלמיה לרי מאיר אפילו לעו ליכא דלית ליה לרי מאיר מכלל לאו אחת שומע הן כן נראה לפרש דכריהם ע"פ דכריהם צפרק המדיר ועיין בחידושי הרשב"א ודו"ק:

בד"ה ש"א יהו בנות כו' הני תרי לישני דרב יוסף אליבא דתנא קמא פליגי כו' עכ"ל. משום דהני תרי טעמי משום קלקולא ומשום פרוצות מוכרחות ומוכרעות גבי נדר דצדרי התנאים דמתני' דרי' לית ליה אלא טעמא דפרוצות ורי' מאיר ורי' אלא לית להו אלא טעמא דקלקולא מש"ה כחבו דלא פליגי הני תרי לישני אלא צדרי תנא קמא דקחמי נמי משום רטו) שם רע ומינה אית לן לפרושי צדריהם צדריהם וק"ל:

בא"ד אי נמי כו' היינו ר' מאיר ורי' אלא דאמרי לא אסרו צריך כו' דקסברי כו' דאי ברבים אסור כו' עכ"ל. משום דקאמר ורבנן מי חיילא רטו) כו' צלשון רבים הוצרכו למימר דהיינו ר"מ ורי' אלא לית להו ודאי טעמא דקלקולא וליכא למימר דלית להו נמי דצדריהם אין לו הפרה אע"ג דלית להו טעמא דפרוצות דא"כ ה"ל לפרושי ולחלק ולומר איכפא מדרי' כמ"ש החוס' לעיל בהאי פירקא רטו) לרבנן להאי לישנא דלית להו קלקולא ע"ש אך מה שכתבו לרי' אלא דאי צדריהם אסור משום פריעותא הוה כו' להאי לישנא דלית להו לרבנן טעמא דקלקולא איכא לאקשווי נמי הכי אימא דס"ל צדריהם אין לו הפרה ואפילו הכי לא יחזיר משום דלית להו נמי טעמא דפריעותא וכבר כתבנו לעיל בחידושינו ריח) חירוק לזה לרבנן כיון דלא הוכירו דצדריהם טעמא דפריעותא משום רבים אצל רי' נקטו מדמחלק בין רבים דאין רבים ע"ש אצל א"כ מאי קשיא להו הכא טפי צדריהם רי' אלא דהא איהו נמי לא נקט ליה במלמיה כמו רבנן והיה נראה ליישב דלרי' איכא למימר דלא הוצרך להזכיר טעמא דרבים ומשום פריעותא כיון דרי' דלקמן רטו) הזכירו אצל קשה (ד) דא"כ לרבי מאיר יומא דצדריהם אין לו הפרה ולא יחזיר משום פריעותא ולא הוצרך להזכירו כיון דרי' דלקמיה נקטיה במלמיה ויש ליישב ודו"ק רב):

קרני ראם

ג) ג"ב והרמב"ן לא כחזן כן אלא דודאי בטל הגט משום דכפל הדברים ואם לאו לא היה מוציאה וא"כ איכא חו ג"ד אלא דלר"מ כ"ז שלא כפל הדברים כיון דטוביר דלא אמרינן מכלל כן אחת שומע לאו אי"כ לא היה ג"ד ואחר שכל הדברים או היו ג"ד ומש"ה מהני מה דתקנו שלא להחזירה חזו בטל הג"ד ע"ש ודבריו מתוקים ונראה דגם דעת רש"י דנקט התנאי ואם לאו לא יהיה גט אינו רוצה לומר דבגדל וס"ד היה משפט התנאים כדעו אלא שכל הדברים פי' ומ"מ חסרו שאר דני תנאים מאיר קודם למעשה ודומה אלא דמהני מטעם ג"ד ומש"ה מהני חס"ת ללא יחזור דמו ליכא ג"ד והתנאי עצמו אינו מועיל ומושב קצית החוס' ונמי' הארכתי: (ד) ג"ב יש לומר כפשוטו דא"כ ר"מ צדריהם מ"ע לא נקטו טעמא דקלקולא ולא פריעותא ולא דמוק ונראה למה שחידש הרשב"א דבגדל חס"ת כיון דעוקר הגדר מעיקרא לא הוה פריעותא ויגדר בטל שייך פריעותא כיון דעל מיגו גי' ועי"ש שסובר שזה טעמו של ר"א לדעת ירושלמי ותלמודא

Table with 3 columns: חידושים, חכמת שלמה השלם, הגהות. Contains detailed halachic analysis and commentary on the 'קרני ראם' section.

מהר"ם

בעלמא אפי' היכא דאמר בשעת גירושין לרבנן משום ש"ר ומשום נדר אני מוציאך ולר"מ כפל למלמיה כדלקמן אפילו הכי לא הוי כי אם לעו דהא לא אמר בשעת גירושין לישנא דעל מנת א"כ לא הוי תנאי גמור:
בא"ד היינו בדכפלי' למילמיה. פי' שאמרו בשעת הגירושין משום ש"ר ומשום נדר אני מוציאך ואם לא היה כך זה הש"ר או הנדר לא הייתי מוציאך ולא כפלי' לתנאיה שלא אמר על מנת זה אני מוציאך אם יהיה הש"ר אמת או הנדר ולא יהיה לו התרה אז יהיה הגט גט ואם לאו לא יהא גט דאי אמר כן וכפליה לתנאיה אין מועיל מה שלא יחזיר דלעולם איכא קלקולא אפי' ישתוק הוא ולא יוציא מפיו שום דבר אנן מי שתקנן דהא קאמר בהדיא בשעת הגט דעל מנת זה יהא הגט גט וממילא הגט בטל למפרע ובניה ממוזרים וק"ל:
ד"ה ש"א יהו בנות ישראל וכו' עד וא"ת לישנא בתרא דרב יוסף וכו'. ר"ל בשלמא ללישנא קמא דטעמא דרבנן משום קלקולא ואינהו לא מחלקין בין נדר שהודר ברבים ושלא ברבים בכל ענין חיישי לקלקולא ע"כ סבירא להו דברבים נמי אית ליה התרה דאי לית ליה התרה לא שייך ביה קלקולא שיאמר אילו הייתי יודע וכו' אבל ללישנא בתרא דטעמא רבנא) נמי משום פריעותא דלמא פל"ג נמי דנדר שהודר ברבים לית ליה התרה כו' יהודה אלא דס"ל דגם בדבריהם ש"ל ידעו בו רבים איתא ביה פריעותא ולכן פליגי ארי' יהודה וסבירא ליה דבכל נדר רבנן יחזיר:

בא"ד אי נמי הא דקאמר ורבנן היינו ר' מאיר ורבי אלעזר וכו'. ר"ל ור"מ פשיטא כיון דס"ל דטעמא משום קלקולא ואמר דבכל נדר שצריך חקירת חסם לא יחזיר ולא חילק בין נדר שידעו בו רבים כמו שחלק בין נדר שצריך חקירת חסם משום דבצריך חקירת חסם בכל ענין לא יחזיר אפי' בנדר שידעו בו רבים מכלל דס"ל דאית ליה התרה דאל"כ לא שייך ביה קלקולא וליכא למימר

הגהות והערות

רב) עיי' מהר"ב: (רבא) כ"ה ברפוס ראשון וצריך להוסיף "הרשב"א". ברפוסים הרשים "בחדושים": (רבב) עיין ים של שלמה סי' עא: (רבג) ברי"ף ליתא: (רבד) לפנינו בד"ה "טעמא". בש"ס שהגיה המהרש"ל בד"ה טעמא יש ר"ה "דמתניתין" ואח"כ מתחיל ד"ה "משום קלקולא", ועיין חלוקת הדברות ברש"י שבר"ף: (רבה) כ"ה בתוס' "ברש"י שבר"ף "דעתו": (רבז) צריך להוסיף "דרבנן" (דבש המר): (רבח) צריך להוסיף "לא" (ב"ש):

עורב לשקר בשלימותיה כענין נה רי) ואמר אדכרי אחת יונה כו' זה היונה ודאי אינו משקר בשלימותיה כמפורש גבי נח אצל אמר דשמא הוה גברא משקר אלא שאמר שהאמין צדק כיון דכ"י ממילא ליינה ש"מ דקוטטא הוה ומתרחיש לי נוסח:

ואמרו אי קיימן בהמוגייתיהו אהדרינהו כו'. ר"ל דודאי ידע שכן נעלות נשכין אלא דלחזי אי קמו בהמוגייתיהו עם גבריהו הישראלים ואין נעלות אלא בזונס אהדרינהו עמי לנרוה עמי כי קחזי דנעלות צלון כמ"ש דלירחקו מהכא כו' ערק הוה לצדו והוה גברא כו' ואמר כי הדכן דהיינו צעל כחזן ע"י פירוקא הוה חזי צהו ליה הוה נשמן קדרה מעיקרא אלא כשפטים וק"ל:

דף ב"ב ע"א תוס' בד"ה דאי ריח) א"ל הכי כו' נראה דחששא זו אינה אלא לעו כו' ורש"י פי' דאפילו כו' עכ"ל. עיקר קושייתם נעלם ריב) הכא מדכריהם כמ"ש צפרק המדיר ריג) דאי משום קלקולא דקאמר היינו שיהא הגט בטל ובניה ממוזרים ממש כנראה מפרש"י מה יועיל מה שאמרו לא יחזיר צדק לא יבטל התנאי כו' עכ"ל ע"ש וכן נראה ממה שכתבו כאן בסוף דכריהם לר"מ דצעי תנאי כפול דאי כפליה לתנאיה אין מועיל מה שלא יחזיר כו' ומינה לרבנן תנאי גמור אפילו אינו כפול וזה הדינאם שכתבו דאינו אלא לעו כו' (ג) דהא לא אמר ע"מ כו' דהיינו תנאי גמור וליכא למימר נמי דלא צעי הכא תנאי גמור אלא גילוי דעת צעלמא כו' דאם כן לא הוה צעי לרי' מאיר הכא תנאי כפול דהיינו כפל למלמיה דבגילוי דעת לא פליגי ר' מאיר לרבנן אצל ודאי חסם ממוזרות ליכא הכא ואין ודאי שחקינן אלא דחיישינן ללעו שיוצא צעלה עליה כו' לכך אמרו דלא יחזיר כו' ורש"י פירש דאפילו ויאמר כו' ר"ל דהוה מפרש לקיים דגט בטל ובניה ממוזרים ממש קאמר כו' אלא דע"י שאומרים לו דאסור להחזירה ולא חס כו' ומשום דלרי' מאיר מוקמינן מתני' דהכא לקמן ריח) דכפליה לתנאיה הוצרכו לפרש לפי שיטתם דלאו ממש דכפליה קאמר דהיינו צעל מנת דא"כ ודאי דהוה גט בטל ובניה ממוזרים ממש ולא יועיל מה שלא יחזור אלא כפול

ג) ג"ב והרמב"ן לא כחזן כן אלא דודאי בטל הגט משום דכפל הדברים ואם לאו לא היה מוציאה וא"כ איכא חו ג"ד אלא דלר"מ כ"ז שלא כפל הדברים כיון דטוביר דלא אמרינן מכלל כן אחת שומע לאו אי"כ לא היה ג"ד ואחר שכל הדברים או היו ג"ד ומש"ה מהני מה דתקנו שלא להחזירה חזו בטל הג"ד ע"ש ודבריו מתוקים ונראה דגם דעת רש"י דנקט התנאי ואם לאו לא יהיה גט אינו רוצה לומר דבגדל וס"ד היה משפט התנאים כדעו אלא שכל הדברים פי' ומ"מ חסרו שאר דני תנאים מאיר קודם למעשה ודומה אלא דמהני מטעם ג"ד ומש"ה מהני חס"ת ללא יחזור דמו ליכא ג"ד והתנאי עצמו אינו מועיל ומושב קצית החוס' ונמי' הארכתי: (ד) ג"ב יש לומר כפשוטו דא"כ ר"מ צדריהם מ"ע לא נקטו טעמא דקלקולא ולא פריעותא ולא דמוק ונראה למה שחידש הרשב"א דבגדל חס"ת כיון דעוקר הגדר מעיקרא לא הוה פריעותא ויגדר בטל שייך פריעותא כיון דעל מיגו גי' ועי"ש שסובר שזה טעמו של ר"א לדעת ירושלמי ותלמודא

Table with 3 columns: חידושים, חכמת שלמה השלם, הגהות. Contains detailed halachic analysis and commentary on the 'קרני ראם' section.

בציצית ומינה דנשים עושות וציצית א"פ שאינן בלבישה דדוקא בס"ת ותפילין הוא דנפקא לן מדכתיב וקשרתם וכתבתם וכו' ע"ש:
ד"ה עד שיעבדום לישמן וכו' עד ומסיק שם דנאמן אתה להפסיד שרכך וכו'. אין זה לשון הגמרא שם ממש וע"ש:
בא"ד הכא הלכתא כשמואל וכו'. וכאביי ורבה ליכא למימר דהכא הלכתא כאביי דאם כן הוה לה לגמרא להוסיף על הסימן דיע"ל קג"ה וק"ל:
בא"ד וקלינן לאודרא בנורא וכו'. פי' שלא יעשו מאותו אודרא תכלת לציצית והוא פסול שלא נצבע לשם ציצית אלא לנסות הצבע אם הוא יפה א"כ ש"מ דבעינן צביעה לשמה וזוהו הטעם שדינן ג"כ אותו מעט הצבע הנשאר בביעתא ולא שדינן ליה ביורה כדי שלא יפסול כל מה שביורה ועיין שם פרק התכלת:
ד"ה עיבוד לישמן בני וכו' עד ולא מסתבר דפריך מעיבוד לעיבוד וכו'. וליכא להקשות והכל טעמא מאי דלא פריך הגמרא מעיבוד לעיבוד משום דהיה יכול לתרץ דנתנו להגוי קלפים מוכנים עבודים לשמן והוא לא עשה אלא מלאכת הכתיבה וק"ל:

דף ב"ב ע"א ד"ה דאי ריח) אמר ל"ה הכי וכו' עד מדבעי לר"מ תנאי כפול. ר"ל לקמן בשמעתין ריח) קאמר על מתני' דאייילוגית דקתני וחכמים אומרים יחזיר אמר מאן חכמים ר"מ היא דבעי תנאי כפול והכא במאי עסקינן בדלא כפליה לתנאי ולפי פי' התוס' למאי דמסיק בדבור זה האי דקאמר דבעינן הכא תנאי כפול לאו דוקא אלא ר"ל ר"מ דבעי בעלמא בעל מנת תנאי כפול ה"נ בעי תנאי דלכפלי' למלמיה כמובאר בדבריהם בסמוך מ"מ מייתי שפיר ראייה דלא מהני הכא גילוי דעת דאי מהני לרבנן גלוי דעת ה"נ לא תיבעי לר"מ תנאי כפול אלא ודאי לא מהני הכא גלוי דעת הלכך ע"כ לא הוי חששא דהכא כי אם לעו

רי) לא ידעתי מאין תמצא בענין נח שהעורב היה משקר (אוצר בלום להג"מ ישעיה פיק) ונראה דרבינו רומז לפרקי דרבי אליעזר פרק כג, מובא ביל"ש רמז נח: (ריא) כ"ה ברפ"ו ו' ובתוס' ברפוסים ישנים, לפנינו "א"י": (ריב) ג"א "נשלים" (גליון ד' וילנא): (ריג) כתובות עד ע"ב תד"ה משום: (ריח) ע"ב: (רטו) דפור "מוציא": (רזח) ד' וילנא "חייילי": (ריח) לה ע"ב ד"ה אב"ל: (ריח) שם בא"ד אם איתא: (ריט) צ"ל "דלקמיה" (דובר משרים): תלמוד בבלי <עוז והדר> - כ גיטין / תלמוד בבלי { עמוד 320 } (726077)

שרי בלק: "מאן ד' לתתי להלך עמכם" (שם יג), ופירש"י, "אלא עם שרים גדולים מכס", ונראה שמשום רצונו ונטיית לבו שלא היה מוכן לגלות שהוא ברשות אחרים (וכפרש"י) פירש כן את מאמר ד', שכל כונת הקב"ה למונעו מהלך לקלל את ישראל, אינו אלא מפני כבודו, שאין כבודו של בלעם להלך אלא עם שרים גדולים וחשובים.

וכעין זה אנו מוצאים בגמ' (גיטין מח א): "רב עיליש אישתבאי, יומא חז הזה יתיב גביה ההוא גברא דהוה ידע בלישנא דצפורי, אתא עורבא וקא קוי ליה, א"ל מאי קאמר, אמר ליה עיליש ברח עיליש ברח, אמר עורבא שיקרא הוא ולא סמכינא עליה, אדהכי אתא יונה וקא קריא, אמר ליה מאי קאמרת, א"ל עיליש ברח עיליש ברח, אמר כנסת ישראל כיונה מתילא, ש"מ מתרחיש לי ניסא וכו'", יעו"ש.

וכתב הגרעק"א בגליון הש"ס שם, וז"ל: "בערוך הביא מסוגיא זו דוג עיליש ידע שיחת העופות, וכבר השיגו בסדר הדורות דכאן משמע בהיפוך". ולישב דברי הערוך התמוהים, נראה דהנה המהרש"א רמז להקשות דכשם שלא האמין רב עיליש לעורב שקרא "עיליש ברח עיליש ברח", משום שדרכו של עורב לשקר בשליחותו כענין נח, כך לא היה לו להאמין לההוא גברא שהיה נכרי, [יעו"ש מש"כ בזה].

ונראה שהוקשה לערוך קושיא זו, ועל כן הביא רבי דרב עיליש עצמו היה יודע שיחת העופות, ומה ששאל רב עיליש את ההוא גברא "מאי קאמר", הוא משום שחשד את עצמו שמא שומע הוא באזניו מה שלבו חפץ לשמוע, לכן שאל לההוא גברא, וכיון שאף הוא העיד ששמע כן, ידע רב עיליש כי אמת הוא מה ששמע באזניו, וניחא קושית מהרש"א ודברי הערוך מאירים. מבואר כאן יסוד זה שטבע האדם הוא לשמוע מה שרוצה לשמוע, וק אירע לבלעם, ששמע מהקב"ה כי עליו לילך עם שרים גדולים ונכבדים מאלו, כי כך רצה לשמוע.

*

ועוד יש ללמוד מפרשת בלעם. אנו מוצאים כי אף בלעם הרשע ידע האמת ודאג לעתידו, כמו שביקש: "תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהר" (במדבר כג י), ובגמ' מבואר (ע"ז כה), שנתכוין בלעם לאברהם יצחק ויעקב שנקראו "ישרים", וביקש שיזכה למות כמותם. נמצא, כי ידע בלעם את עיקר מעלתן של האבות הקדושים שהיו "ישרים", ואכן מעלה זו היא עיקר יסודו של האדם מראשית בריאתו, ככתוב:

גברא רבה הוא ולא מתני באיסורא, ולפי לשון השטר תנאי של איסור הוא, דכל עיסקא אי אפשר אלא בחד מהני תרי גווני אי פלגא באגר ותרי תילתי בהפסד או בהפך. ולי נראה דה"ק⁵⁹⁸, אי איניש אחרינא הוה, הוה אמינא שטרא דווקא, ותנאי של איסור הוא ושטר פסול הוא, אלא⁵⁹⁹ מהדרינן ליה אעיקר דינא דעיסקא דהיינו פלגא מלוה ופלגא פקדון, ואי מטא ביה הפסד לא שקיל מארי עיסקא אלא פלגא⁶⁰⁰, אבל השתא דרב עיליש גברא רבה הוא, אמרינן האי שטרא דווקא ותנאי של היתר הוא שכך התנו פלגא באגר ובהפסד, כלומר איזה שאבחר אני⁶⁰¹, או פלגא באגר או פלגא בהפסד, ואי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד⁶⁰² ואי פלגא בהפסד (תרי) תילתי⁶⁰³ באגר⁶⁰⁴, כנ"ל.

מדאמרינן רב עיליש גברא רבה הוא ולא ספי איסורא לאינישי. ולא אמרינן ולא עביד איסורא, שמעינן מינה⁶⁰⁵ דאין איסור אבק רבית אצל הלוח אלא אצל המלוה, לפי שאיסור הלוח חידוש הוא ודי במה שחדשה התורה ואסרה עליו.

עובדא היכי הוה⁵⁹⁰, ומה בין בני רב עיליש לאינישי דעלמא⁵⁹¹. וכתב הראב"ד ז"ל⁵⁹² דמעיקרא מטא ביה רווחא ושקיל מארי עיסקא פלגא [ברווחא⁵⁹³]. ובתר כן מטא ביה הפסד, ושקל מארי עיסקא בתר דשכיב רב עיליש מיתמי עד דמטא ליתמי פלגא בהפסד, ואילו איניש אחרינא הוה מאי דשקל שקל, דהוה אמינא דכך התנו, ואע"ג דאיכא אבק רבית, מ"מ מאי דשקל שקל דאבק רבית הוא⁵⁹⁴. אבל השתא כיון דרב עיליש גברא רבה הוא, אמרינן דאיהו לא ספי איסורא לאינישי ולא אתני באיסורא, והכי קאמר פלגא באגר, ובהפסד כדיניה⁵⁹⁵. והא פלגא לא קאי אהפסד אלא אבאגר. ואע"ג דקדם מארי עסקא ושקל⁵⁹⁶ מפקינן מיניה, דודאי רב עיליש לא אתני באיסורא. וקשה לפי פירושו, מה שאמרו מה נפשך אי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד ואי פלגא בהפסד תרי תילתי באגר, דלפי פירושו של הרב ז"ל על כרחין פלגא באגר ותרי תילתי בהפסד קאמר⁵⁹⁷, ואין אומרים בזה מה נפשך. ושמא דברי רבא היו לבעל העסקא, והכי קאמר ליה, רב עיליש

מבואר

הנ"ל ובריטב"א. ומבואר שם דכן הם גורסים בגמ', וכ"ה בכי"מ בדק"ס. וכ"ה ברמב"ן ובפסקי הרי"ה. 604 לנותן. שם נוסף כאן: ועכשיו דמטא ביה הפסד, לי(ר)די מרי (כצ"ל) עיסקא תרי תילתי, דאילו הוה רב עיליש חי הוה בורר לנפשיה פלגא באגר ולי(ר)די מרי עסקא תרי תילתי בהפסד. 605 וכ"כ רבנו בתשובה ח"א סי' תתקלח, ובתשובותיו מכת"י (ירושלים תשס"ה) סי' עט. וכ"כ הריטב"א בשם מרי. וכעין זה כותב הרא"ש בפסקיו סי' מב, עיי"ש. ועי' מל"מ פ"ד ממלוה ולוה ה"ב ד"ה כתב הרשב"א, ולהלן. ובשו"ע חו"מ סי' לד סי' איתא המלוה ברבית פסול אחד המלוה ואחד הלוח אם בר"ק פסולים מן התורה ואם ברבית דרבנן פסולים מדבריהם, וכתב הרמ"א: וי"א דבאבק רבית אינו נפסל אלא המלוה ולא הלוח. וכתב הגאון בס"ק טו: וי"א באבק. ב"מ סח, ב רב עיליש גברא רבא כו', ועי' ברא"ש, ע"כ. מבואר בדברי הגאון דכיון דהרא"ש כותב דבאבק רבית ליכא איסורא ללוה, לכן הוא לא נפסל לעדות. ואולם הרא"ש כותב שהלוה עובר על לפני עור, ועי' מל"מ הנ"ל שכותב דהאי דפסליה רבא לעדות משום דעובר אלפני עור, עיי"ש. ועי' בהע"י לחי' הריטב"א. ועי' דו"ח רעק"א הודפס מאתר אוצר החכמה

590 עי' תוס' ד"ה אי. 591 כן הקשה בעל המאור בשם רבי אברהם, עיי"ש, ובכתוב שם ובמלחמות. 592 הובא במיוחס לריטב"א, וכן כתב הראב"ד בספרו כתוב שם. ועי' תמים דעים סי' נא. וכ"כ בחי' הרמב"ן בשם ר' אפרים, עיי"ש שהקשה עליו. 593 כ"ה במיוחס לריטב"א. 594 ואבק רבית אין יוצא בדינין. כדאמרי' לעיל סא, ב. 595 במיוחס לריטב"א נוסף כאן: דהיינו תרי תילתי למרי עיסקא, דמאן דלא שקיל שכר יום ויום, שקיל לכל יומי דשותפות תרי תלתא ברווחא ופלגא בהפסד. עיי"ש. 596 פלגא בהפסד. מפקינן מיניה ומחייב לאהדורי, כיון דהיתומים א"צ לקבל פלגא, אלא תלתא בלבד. 597 כיון שנטל בחייו פלגא דאגר, א"כ בודאי כך התנו, פלגא באגר ותרי תילתי בהפסד. ועי' בספר כתוב שם. 598 הביא רבנו את הפירוש הזה בתשובה ח"ג סי' ד, עיי"ש. 599 שם: והילכך. במקום אלא. 600 שם נוסף: בהפסד. 601 כלומר רב עיליש. וכ"כ הריטב"א, ומבואר שם כי כן הוא פי' רש"י. וכ"כ תוס' הנ"ל ב"ואי גרסינן" השני. והם מקשים על פי' זה, עיי"ש. 602 לנותן. [כמבואר בתשו' רבנו דלהלן הע' 604]. 603 כ"ה שם: תלתא באגר. וכ"ה בתוס' חידושי הרשב"א <מוה"ק> - בבא מציעא / בן אדרת, שלמה בן אברהם (רשב"א) {עמוד 289} (726077)

מניד משנה

הא למדת וכו'. מבוזר לאו זה במשנה גבי רביה וכו'. כמב' רבין כל הנוגש את העני וכו'. עובר בלא מעשה שנאמר לא היה לו כנושה וי"ל שלא זה כולל כל דבר שדך הנושים לעשות והוא שאלו מלוין ממונים נחנם ולכשיגיע זמן פרתו רובם מעותיהם ויבגשו בחזקה ועל שניהם הוסיפה מורה ונדאי שלא אסרה הנגיפה בלוק עשר אלא בעני אכל הריבית נאסר בכל: והללוה עובר בשנים וכו'. לא נזכר דבדבי רבין וי"ל לאו לאחיק לא תשיך לא

משפטים. הלכות מלוה ולוה פ"ד

ומלוה ברבית. וכל מי שהיה ערב או סופר או עד ביניהן ה"ז עובר בלא תעשה. שנאמר לא תשימון עליו נשך זו אזהרה אף לעדים ולערב ולסופר. הא למדת שהמלוה בריבית עובר על ששה לאוין. לא תהיה לו כנושה. את כספך לא תתן לו בנשך. ובמרבית לא תתן אכלך. אל תקח מאתו נשך ותרבית. לא תשימון עליו נשך. ולפני עור לא תתן מכשול. והלוה עובר בשנים. לא תשיך לאחיק. ולפני

לו 71

מניד משנה

בלוה ולא בבלוה ויגריקת ספריתו [בגמרא] (דף ע"ה ע"ב) לזה עובר משום לא תשיך ולאחיק לא תשיך ולפני עור לא תתן מכשול וכן ג' לאוין ודברי הרב ז"ל ז"ל ע"כ: ערב וכו'. לשון הגמרא שם: וכל מי שהיה ערב וכו'. זה פשוט שם: א"ע"פ שהמלוה וכו'. זה נמשך בסוגיא: כראש הפרק ויש מקדקין בהיפוך: אם

*ואמנם כדכ' אלפס ורא"ש חתם ליה עיבור משום לא תשיך ולפני עור לא תתן מכשול וכו' הינו הירכאם שהיה לפני הרמב"ם:

עור לא תתן מכשול. ערב ועדים וכו' עוברין אלא משום לא תשימון עליו נשך. וכל מי שהיה סרוסור בין שניהם או שסייע אחד מהן או הורהו עובר משום לפני עור לא תתן מכשול: א"ע"פ שהמלוה והלוה עוברין על כל אלו

לחם משנה

מדכתב שנאמר וכו' וכן אחרי כן כתב ולמה חלקן הכתוב וכו' משמע שמכאן למד שהכל אחד וקשה לו למה חלקן הכתוב כדברי רבא בגמרא ואולי ת"ל רבא שחשב את כספו וכו' לא היו לענין השך והריבית אלא למה מראיתו אחד הוא אע"פ שהלשון דקוק קלה: ב והללוה עובר בשנים. ה"ה וי"ל ממה על רבין ז"ל דלא הביא לאו דלאחיק לא תשיך ואפשר היה ליישב זה ולומר דרבין פסק כרשב"ג דברימא דליקוט סימן תסקיל"ה שאמרו שם רשב"ג אומר מה מ"ל ולאחיק לא תשיך והלא כבר נאמר לא תשיך לאחיק אלא ש רבית מוקדמת ויש רבית ומאחרתי וכו' ויבין דלוקמה רשב"ג רבית מוקדמת ומאחרתי א"כ לא היו אלא חד לאו בלוה ומה שאמרו בגמרא ליה עובר משום לא תשיך ולאחיק לא תשיך היה אפשר לומר לפ"ז דלאו נזהר גיובא הוא אלא פעמים עובר בלא תשיך לאחיק כגון רבית משם ולפעמים עובר בלאחיק לא תשיך כגון רבית מוקדמת או מאחרתי א"כ היה רבין עם רבין ז"ל שלא הזכיר אלא לאו אחד אלא זה ודאי שבז' דאי"כ לרב"ג רבית מוקדמת ומאחרתי הוא מן התורה ורבין פסק לקיים בפ"ה רבית מוקדמת ומאחרתי הוא אצק רבית והיו רבית לרבין א"כ ודאי דרבין ז"ל לא פסק כרשב"ג דברימא דליקוט. וא"י פסק כותיה ס"ל דהך דמפיק ליה מלאחיק לא תשיך רבית מוקדמת ומאחרתי הוא אסקמכתא בעלמא דהך ודאי רבית לרבין היא כדמשמע בגמרא דרי"ב (ס"ב): בציהויה שך דקאמר שם בדיננו אין מחזירין רבית מוקדמת ומאחרתי: ערב ועדים וכו'. מה שאין עוברים משום ולפני עור לא תתן מכשול כבר כתבו החוס' ז"ל העטם כפ"פ אחיה נשך כגון שהיה מלוה לו בלאו הכי וריכסו אנו לומר לפ"ז דזה הסרוסור שצובר משום לפני עור זה באופן שאם לא היה הוא לא היה מלוה לו וכו' אמאי הסרוסור אינו עובר משום לא תשימון דע שאינו עובר משום לא תשימון אלא משום ששמו הריבית וכו' שאמר בגמרא בזה"ל רבית יולאה בדיינייהו אהו הסרוסור הוא לא שם הריבית כלל:

משנה למלך

הרא"ש ז"ל גבי הדין דרב עולים כחז דיש לדקדק דאבן רבית כי האי אין איסור ללוה מללא יהיה לריבית ע"פ לא קרינן ביה לא תשיך הלכך ליכא איסורא ללוה אלא משום ולפני עור לא תתן מכשול ע"כ. ומדקאמר דאבן רבית כי האי משמע דהאי דוקא הוא דליכא איסורא ללוה אבל בשאר אבן רבית אף הלוה עובר משום לא תשיך וכו"כ מהרל"ג ס"י ק"ד וזה המב"ט ח"א ס"י י"א ובעטם הדבר כח מהרל"ג דכיון דאיסור הריבית אינו עובר בלאו אלא משום נמיה דלאו דלא תשימון אינו עובר הלוה כי אם המלוה ופגל נאמר והפסק טעם הריבית הוא מנד שהשוו חלוקות השכר וההפסק שיקח בעל המלוה בשמיהו המאי ושמאי החלוקות א"כ שיילא ויפועל לעולם אלא האחד מהם ויערך אותה החלוקה לעולם אין רבית כלל שאם היה לוקח חצי עשרת חצי הריבית לבד אינו רבית מנד אומה חלוקה שאם היו ממנים שיקח שני שלשים בריות מומר היה א"כ אין שם רבית פועל לעולם והריבית הוא מטעם השימה וכבר אמרנו שאין הלוה עובר על לא תשימון ומש"ה קאמר החס בדיוק לא היה ספי ולא קאמר לא היה עובד אבל בכל רבית רבית דיש רבית בפועל שנתן וכן מהר"א כמו שהמלוה עובר מדרבנן משום לא תשיך ה"ה הלוה ע"כ. ואמ"ג דלפי טעם זה היה נראה דגם המלוה אינו עובר משום אם כספך ושני נלקחה רבית כי האי מ"מ נראה דכיון שהמלוה הוזהר בשמיהו אע"פ שלא לקח רבית כי הוזהר בלקיחה הוזהר מה שנאסר עליו בשמיהו שלא יקחנו אבל ליה שלא הוזהר בשמיהו לא הוזהר בנמיה אלא מאי שאור רבית בפועל וזה סרה קשיית המב"ט על מהרל"ג ועיין בתשובה מהרא"ש ס"י קס"ג שנסתפק בהן ו"ו אם יי אסור ללוה קודם נמיה או דוקא בשעת נמיה והאריך בזה:

אך קשה מהא ראמרינן בפרק זה בורר נזי צניעות אסיהו עליה חרי סהדי חד אמר קמי דידי אריף צניעותא וחד אמר לירי אוחפן צניעותא ופסליה רבא ופריך והא רבא הוא דלמור לאו צניעותא פסול והמדרבי מרי לא עבד כלא לקח צניעותא דיריין דל"כ אינו נאמן משום דהוי נוגע בעדות הרי דאע"פ שהלוה לא נמן רבית אפ"ה פסול לעדות משום דלאו דלא תשיך עבר ליה משעת הלואה ואפשר לומר דמאי דפסליה רבא היינו משום דעובר אלפני עור וכן נראה מהדרי ס"פ מ"ב ס"י ק"ה דמשום ולפני עור משפכ"ה ואלא לאמרינן דע"כ ועדים שכתוב משום דלא תשימון עליו נשך במלוה וזהו משמע ולפי מה שכתבנו מוקדי דאכתי ליפסלו משום דעברי אלפני עור י"ל דמייירי בזה היה מלוה בלא שם דליכא איסור דלפני עור וכו' התוספות בס"פ הריבית וכו"כ בעל כנ"ג ע"כ מהרא"ש דהא דערב ועדים דכתבתי מיירי כמו שכתבנו. ורמינתי מהרא"ש ח"ב ס"י כ"ה שהשוה דעת הרא"ש לדעת הרשב"א והב"י וי"ל דלהרא"ש בכל אבן רבית ליכא איסורא דלא תשיך ללוה. ויגלגל דעברי הרא"ש לא דייקן כותיה עוד קשה ממש"ה הסי' ס"י י"ד דאבן רבית פסוליה מדרבנן. והוא עצמו הכיית מדברי רבין שכתב שהלוה צניעות רבין פסול לעדות שחולק על הרשב"א והב"י שכתבו דאבן רבית ליכא איסורא ללוה ואי אמרת דהרא"ש ז"ל הוא כסברה הרשב"א נמא דהעור חולק על אביו וכו'. ומ"ש שמדברי רבין נראה שחולק על הרשב"א אפשר לדמות דמאי דפסליה רבין ללוה הוא משום ולפני עור ומ"ש לעיל דמאן דעבר אלפני עור מייסול. גם מה שהכריח מדברי הר"ן שכתב על מ' מושבע למת רבית דרבנן פטור מלקיים שבועתו וכן מהר"א אסור עליו מדרבנן גם זה אפשר לדמות דהיינו כד' שלא יעבור אלפני עור אבל לעולם דאיסורא דלא תשיך ליכא ללוה וכן כתב מהרל"ג בתשובה המתכבד:

עוד כתב הרשב"א ז"ל ויבין שכן זה ששבעת לימן יתן לו ואין זה כשבעת לבטל אפילו מזה דרבנן ואע"פ שהמקבל עובר זה הנותן מושבי לו איסור דרבנן מוטב שיעשה איסורא וזוטא מיעשה איסורא רבה ע"כ. והנה דרין נשבע לבטל דברי סופרים בקום עשה כתב מהרל"ג ס"י ק"ד שהוא מלוקח מן הפוסקים מן הקהל אל הקהל וכו' לא חלה כלל וזאת מושבע על דבר שאינו מפורש במורה ששבעה הוה עליו אף שהוא בקום עשה מ"מ נשבע לבטל עטמיה מדרבנן דשבעה חלה עליו משום דרבנן עשו חיובן לדבריהם כאל תורה ולהרשב"א והרא"ש שבעה חלה עליו כיון שהוא דמ"ס ואם לא המיר שבעתו יבעל איסור דרבנן בקום עשה ולא יבעל איסור דאורייתא נכבד ואל תעשה והב"י משום הרשב"א הלוי ע"כ ועיין במ"ש החוס' פ"ב דשבעות (דף כ"ג): ד"ה מדוק וי"ל זה הפירוט נראה יומר דלפירוט קמא קמיא מו"ל דלא אמר כו"ל כיון דאבן רבית שיעור אסור מן המורה לא משכחת לה ולאו דהיינו משתבע שאובל חצי שיעור הא מושבע ועומד מהר סני הוא דוק היעב דבדביית: ואני תההו רב"ה רב"ר למהי איצטריך הרשב"א ז"ל לומר דאבן רבית ליכא איסורא ללוה אפילו שהיה איסור ללוה באבן רבית אפ"ה שבעה חלה עליו ומייב לקיים שבועתו. ואפשר לדמוק ולומר דהיינו דוקא היכא דלא עבר אלא חד איסורא אבל היכא דבדקום שבעתו עובר על שני איסורים דהיינו לא תשיך ולפני עור או מוטב שיעשה שבועתו אלא דמאורייתא ממה שיעשה עני איסורים מדרבנן בקום עשה מש"ה איצטריך הרשב"א לומר דאין כאן איסור דלא תשיך ללוה וכיון דאין כאן אלא איסורא דלפני עור מיב לקיים שבועתו. והא דליצטריך לרב"ש ז"ל לומר שהוא איסורא וזוטא דאורייתא דרבנן איסורא וזוטא קרי ליה. אך דאיצטריך דייגא דבדביי מ"מ ממונים נחנם שכתב הרשב"א והרא"ש חולקין לקיים דין זה דאי שבעה חלה על דברי סופרים או לא לעולם דהר"ן מודה דשבעה חלה על ביטול ד"ס בקום עשה ורבין המרה לשבועתו ואם עבר על שבעה חייב משום שבעתו כיון דאורייתא דלא גרע משמעט לבטל דבר שאינו מפורש במורה כגון עשה דבר רבין שבעה חלה עליו וכמו שהפס"ק ג"כ משמעטא דשבעתא לה בלאו והן דשבעה חלה על ביטול ד"ס בקום עשה אלא שאם לא המיר שבעתו ויבכרתה הוא שיעשה איסור אחד בזה ס"ל להר"ן דמוטב שיעבור על שבעתו נכבד ואל תעשה וי"א חייב משום שבעה חייב ממה שיעבור על ד"ס בקום עשה וזהו מודו הרשב"א והרא"ש לפי מה שאם לא נשאלו אלא זה הי שבעה לבטל מלוה מן המורה או לקיים ללא חלה שבעתו עליו בכל ועל זה השינוי דעל ד"ס חלה ומייב להמיר את שבעתו ואם לא המיר עובר על שבעתו כיון אבל לעולם דמורו להר"ן דאם לא נשאל על שבעתו דמוטב שיעבור על שבעתו נכבד ואל תעשה ויהיה חייב משום שבעתו ביטוי ממה שיעבור על ד"ס בקום עשה. וכבר השינוי הרב הרמב"ם ביטמן י"א כולל מ"ש והייחא דהיא מהרשב"א גופיה שכתב על מי ששבע לעבור על ד"ס בקום עשה שיבעל שבעתו ומלוה דרבנן לא תחבטל וכו"כ הרמב"ם ז"ל בתשובה ס"י ק"ע דהשבעת שיאכל שמונו של גיד או שיטמא סומריס:

הגהות מיימוניות

בפרוטה משום דאוחא בכלל גול ועיין בהדושו מר"ם ז"ל ע"כ: ב [לשון חוס' ס"פ איהו נשך ויבטן דעברי נמי אלפני עור לא תתן מכשול כגון שלא היה מלוה וכו' ועדים

הגהות מיימוניות

משה בן מימון) רמב"ם (עמוד 71) {726072}

משה בן מימון (ג') (משפטים / משה בן מימון) רמב"ם (עמוד 71) {726072}

מנחת

מצוה רלב ♦ שלא להכשיל תם בדרך

חינוך

סג

הוה ליה להר"מ ז"ל להציאו, וז"ע. אך גוף הדבר תמוה¹²⁶, דהר"מ ז"ל לא יחלוק דדוקא צקאי צתרי דנהרא, והוא ש"ס מפורש¹²⁷, וז"ע.

ויעיין פרי חדש יו"ד סי' (ס"ד) (ס"ב סק"ג) שהציא צטס
 אמונת שמואל [סי' י"ד] דאינו עובר בלפני עור כל היכא
 דשרי לדידיה, וכבר השיגו עליו האחרונים ופלפלו בזה¹²⁸. ואף
 מדברי התוס' חגיגה שהצאתי צמה שכתבו דהלומד תורה לגוי חייב
 משום לפני עור מפורש ללא כדבריו, דאף שלדידיה מותר וחיובא
 ליכא מ"מ עובר על שלומד עם הגוי*, ויש צוה פלפולים רבים.

» [ד] **נפתפקתי** אס מוכר לו דבר האסור לו מדרבנן אס
 עובר על לפני עור דאורייתא דהא מכשיל

המכשיל
 אינו בר
 חיובא

איסור
 דרבנן

שכתב צפ"צ מרוחא הי"ד דאסור להכשיל, וצפ"י ממלכים ה"ט
 כתב דבן נח שלמד תורה חייב מיתה, ממילא משתמע דאסור
 ללמדו משום לפני עור*.

ויעל קושיית התוס' שם למה לי טעמא דמגיד דבריו ליעקב,
 והלא בלאו הכי אסור משום לפני עור, עיין בטורי אבן
 להגאון שאגת אריה שם שלפי המאן דאמר דבן נח הלומד תורה
 חייב משום גזל דמורשה קהילת יעקב עי"ש צנסהדרין, א"כ
 ישראל הלומד תורה עמו הוא כמי שנותן לו מתנה ושרי אי לאו
 משום מגיד דבריו ליעקב¹¹⁹. ועיין ר"מ פ"י דמלכים [שם] נראה
 מדבריו דגוי הלומד תורה אינו רק איסור דרבנן דקראי אסמכתא
 נינהו*, א"כ בכל גווני אסור¹²⁵, וצפרט דדין זה דרשינן מקרא,

בשולי המנחה

במקו"א¹¹² שאסור ללמד לתלמיד שאינו הגון¹¹³. ובאופן אחר
 י"ל עפ"י דברי המהרש"א¹¹⁴, שהאיסור ללמד תורה לעכו"ם
 נאמר רק לענין סתרי תורה, וזה כבר נכלל בדין¹¹⁵ שאין מוסרין
 סתרי תורה אלא למי שיש בו חמשה דברים¹¹⁶.

אמנם יש שנקט, שהטעם שלא הביא הרמב"ם דין זה
 שאסור ללמד תורה לעכו"ם הוא משום שאינו להלכה¹¹⁷. ויש
 שכתב, שבמעשה דתלמי המלך שהתירו חכמים לכתוב התורה
 יונית, בכלל זה הותר למסור להם דברי תורה, וצ"ע¹¹⁸.

דקראי אסמכתא נינהו. כן ביאר הלחם משנה¹²⁰ טעמו של
 הרמב"ם דס"ל דעכו"ם שלמד תורה אינו נהרג¹²¹. אמנם בכסף
 משנה¹²² מבואר שהאיסור הוא מן התורה, וחייב מיתה לשמים,
 והטעם שאין נהרגין עליו בידי אדם הוא משום שאינו בכלל ז'
 מצוות, ומה שמבואר בגמ' שהוא בכלל עריות או גזל הוא
 אסמכתא בעלמא, אבל עצם האיסור הוא מן התורה וחייב מיתה
 לשמים¹²³. ויש שביאר, שאינו נהרג עליו משום שנהרג רק על
 דברים האסורים אף לישראל¹²⁴.

מ"מ עובר על שלומד עם הגוי. וכן הקשו עוד אחרונים¹²⁹. יש
 שכתבו שחילוקו של האמונת שמואל הוא רק באופן שממציא

116. שרידי אש ח"ב סי' צ. 117. שו"ת באר שבע קו' באר מים חיים
 (בסוף הספר) סי' יד, עי"ש שהוכיח כן מכמה סוגיות. אמנם בשו"ת
 פאר הדור סי' נ כתב להדיא שכן הלכה. 118. שפת אמת חגיגה יג, א.
 וראה יישובים נוספים בספר קובץ הלי' ת"ת פ"א הי"ג, ובהמאיר לארץ
 וכתר המלך הלי' מלכים פ"י ה"ט. 119. ולפי"ז הדרא הקושיא אמאי
 השמיט הרמב"ם האיסור ללמד לגוי, דנפק"מ בהך גוונא דליכא לפני
 עור. 120. שם. 121. וע"ע חידושי אגדות מהרש"א וערוך לנר
 סנהדרין נח, ב. ועי' שו"ת הרמב"ם (בלאו) סי' קמט ופאר הדור סי' נ,
 שהוכיח שאינו נהרג ממה שלשון מימרא דריו"ח הוא שעכו"ם שעוסק
 בתורה 'חייב מיתה' ולא אמר ש'נהרג עליו' כמו שנאמר בז' מצוות בני
 נח. וע"ע מרגליות הים סנהדרין נט, א אות א שציין עוד מקומות
 שריו"ח נקט 'חייב מיתה' למרות שאינו אלא איסור דרבנן. 122. שם.
 123. וכן נקט בלחם יהודה שם. 124. גופי הלכות על הרמב"ם שם,
 וע"ע רדב"ז שם מש"כ בדין זה. 125. מטעם לפני עור, ולפי"ז שוב
 ניחא דברי הרמב"ם שהשמיט האיסור דילפינן מקרא דמגיד דבריו
 ליעקב. ועי' להלן אות ד שדן רבינו אם איכא לפני עור כשמכשיל את
 חברו באיסור דרבנן. 126. כאן חוזר רבינו להקשות על עיקר תירוצו
 שהשמיט הרמב"ם האיסור ללמד לגוי כיון דבלא"ה אסור ללמדו משום
 לפני עור לפי מה שהשמיט הרמב"ם דברי הגמ' דבעינן תרי עברי
 דנהרא. 127. עי' לעיל ד"ה וכעת, ובשולי המנחה שם. 128. עי'
 פתחי תשובה שם סק"א, פמ"ג שם משב"ז סק"א, שושנת העמקים
 כלל י, ח"י רעק"א פסחים כב, ב, אחיעזר ח"ג סי' פא אות ז.
 129. מקום שמואל פסחים כא, ב, עץ החיים (מהר"ח אבולעפיא)

להזכיר לא עכו"ם ולא ישראל, וממה שדקדקו לכתוב עכו"ם
 משמע שאם היה ישראל לא היה מצילו מפני עור¹⁰².

ויש שכתב באופן אחר לדחות הראיה, שבמקרה שיש
 ישראל אחר שם אין הישראל עובר באיסור ללמד תורה לגוי,
 כיון שגם ישראל שומע, וכל האיסור הוא רק כשמלמד לגוי
 לבד¹⁰³.

ממילא משתמע דאסור ללמדו משום לפני עור. וכ"כ עוד
 אחרונים¹⁰⁴. ועוד י"ל עפ"י מש"כ אחרונים¹⁰⁵ שבאופן
 שהאיסור שייך למושיט ולא לנכשל עובר המושיט בלפני עור
 אפילו כשאינו תרי עברי דנהרא, ותלמוד תורה הוא כשייך
 למושיט¹⁰⁶. ובאופן אחר י"ל עפ"י מש"כ אחרונים¹⁰⁷ שדוקא
 בנזיר אינו עובר אלא בתרי עברי דנהרא כיון שיכול הנזיר לא
 לשתות ולא לעבור, משא"כ באופן שיש איסור כבר בשעת
 ההושטה¹⁰⁸ עובר אפילו כשאינו תרי עברי דנהרא, וכן הוא
 בתלמוד תורה לעכו"ם¹⁰⁹.

ויש שכתבו ליישב, שכיון שהביא הרמב"ם¹¹⁰ דין זה לגבי
 עבד שאסור לאדם ללמד את עבדו תורה, שוב לא הוצרך להביא
 זה לגבי עכו"ם דכל שכן הוא¹¹¹. או שסמך על מה שכתב

102. שדי חמד כללים מערכת ו כלל כו סוף אות ט. וע"ע שבט הלוי
 ח"ד סי' סב שדחה דברי הכת"ס באופן אחר. 103. ביאור הגר"פ
 פערלא לשה"מ לרס"ג ח"ב ל"ת כג (קנ-ב). 104. שו"ת דבר שמואל
 סי' עה, שדי חמד פאת השדה מערכת א אות קב ד"ה ולדעתי, דברי
 יששכר יו"ד סי' צו, שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג סי' צ ד"ה ולפ"מ,
 שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' קעב. (אולם ראה בדבריהם שלא תלו זאת
 במה שהרמב"ם לשיטתו שלא הביא דין דתרי עברי דנהרא). וכן משמע
 מתוס' הרא"ש סנהדרין שם שהקשה קושיית התוס' למה הוצרכו ללמוד
 דין זה מקרא, תיפוק ליה משום לפני עור, ותירץ שנקטו הך קרא משום
 שמפורש שם דבר זה, ומשמע שאין מזה נפק"מ לדינא. 105. כן
 מבואר במג"א סי' קסג סק"ב, וכ"כ במכתם לדוד הלי' נזירות פ"ה ה"כ,
 הו"ד בשדי חמד כללים מערכת ו כלל כו אות ו (נז-ב). ועי"ש שהביא
 חולקים בזה. 106. שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' צח אות י. 107. טל
 אורות (יד-ב), הו"ד בשדי חמד שם אות ט. וכ"כ בשו"ת בית אפרים
 או"ח סי' לו. ויעוי' בגבעת פנחס (לבעל ההפלאה) סי' כט ד"ה ונראה
 ובדברי מלכיא ח"א סי' קג אות ו [וע"ע בח"ב סי' קלח], שבסברא
 זו נחלקו התוס' ב"מ י, ב, והריטב"א שם. 108. כגון ריבית.
 109. מנחת יצחק שם. וראה עוד אור המזרח כרך לד חוברת ג.
 110. הלי' עבדים פ"ח הי"ח. 111. אוצר המלך הלי' ת"ת פ"א הי"ג,
 שדי חמד פאת השדה שם, אגרות משה יו"ד ח"ג סי' פט-צ, וע"ע
 הגהות מהר"ץ חיות חגיגה שם. 112. הלי' ת"ת פ"ד ה"א. 113. יד
 אליהו (לובלין) סי' מח (נו-ב), עי"ש. 114. חגיגה יג, א ד"ה אין
 מוסרין. 115. עי' חגיגה יג, א ורמב"ם הלי' יסודי התורה פ"ה הי"א.

ותיראו משום סמך פשטיה דקרא הוי וכו', מצואר צדצריהם דעל
איסור דרבנן אינו עובר על לפני עור¹³⁸, ו"ע. וגוף הדבר אינו
מוצן כלל, וכי גרע מכשיל חזירו צאיסור דרבנן ממשיאו ענה
שאניה הוגנת לו במילי דעלמא* דעובר על לאו מן התורה
כמצואר צ"ס [ע"ז ט"ו ע"ב] וצר"מ פ"צ מרולח הי"ד ונעורת
הש"י אשנה פרק זה, ו"ע. וגם לדעת התוס' צחגיגה [הני"ל] אף
דבר שהוא מדרבנן רק יש אסמכתא חזקה עוזרים מן התורה¹⁴⁴

ליה, ואפילו ענה רעה אם נותן לו עובר על לפני עור, או דלמא
כיון דמן התורה הוא מותר ורק מדרבנן אסור לא עבר
מדאורייתא, ואחר זה מלאחי בתוס' צע"ז כ"צ ע"א ד"ה תיפוק
ליה, מצואר להדיא דאף צאיסור דרבנן עובר על לפני עור
דאורייתא*, ע"ש. ועיין תוס' חגיגה י"ח ע"א צד"ה חולו של
מועד, צסוף הדיבור הקשו הא מלאכת חול המועד איסור דרבנן
הוא, והא אמרינן צע"ז שם תיפוק ליה דעובר על לפני עור,

בשולי המנחה

ובדעת רבינו, ועוד אחרונים¹³⁶, שהבינו שהתוס' כוונתו
ללפני עור דאורייתא, יש לבאר דכיון שמדובר שם רק בספק
שמא יעבור על האיסור, ואם הלפני עור הוא רק מדרבנן א"כ
היה צריך להיות ספק דרבנן לקולא, וע"כ שהנדון הוא שיעבור
בלפני עור דאורייתא וספק דאורייתא לחומרא¹³⁷.
ממשיאו עצה שאינה הוגנת לו במילי דעלמא. ויש אחרונים שנקטו
משום כך, שהמכשיל חזירו באיסור דרבנן עובר מן התורה
בלפני עור¹³⁹. אמנם יש מהאחרונים שתירצו קושיא זו, שלענין
מה שחידשה התורה שהמכשיל חזירו בחטא עובר בלפני עור
אף כשהנכשל מזיד, בזה דנו הראשונים אם יש לפני עור
בדרבנן¹⁴⁰, ד"ל דגרע מנותן מכשול לפני חזירו, כיון שהנכשל
יודע ויכול לשמור עצמו, וכה"ג בשאר תקלה אינו עובר¹⁴¹.
אמנם יש שכתבו להיפך, שהמכשיל את המזיד באיסור
דרבנן עובר בלפני עור דאורייתא כיון שלא גרע משאר מכשול,
משא"כ המכשיל את השוגג, שהרי כבר כתב הנתיבות
המשפט¹⁴² שהעובר על איסור דרבנן בשוגג הוי כאילו לא עשה
איסור כלל וא"צ כפרה, וממילא המכשילו אינו עובר בלפני
עור¹⁴³.

תורת חסד או"ח סי' ה, שדי חמד כללים מערכת ו כלל כו אות כא, אור
גדול החדשות סי' יט, שהאריכו בשיטות הראשונים בנידון זה.
139. שו"ת פני יהושע חו"מ סי' ט, בית אפרים או"ח סוס"י לו (אמנם
נשאר בצ"ע כיון שבכמה מקומות משמע שלא כן), ח"י כתב סופר
חולין ד, ב ובשו"ת או"ח סי' פג (עג-ג), מחנה חיים ח"א סי' מו,
אחיעזר ח"ג סי' כו אות ד, קובץ הערות סי' עה אות ב, חזון יחזקאל
ב"מ פ"ו ה"ו ד"ה שאף. ובקרבן לודד או"ח סי' קמז כתב שכל זה
בישראל, אבל במומר כיון שלא איכפת ליה אינו נחשב כעצה שאינה
הוגנת. וע"ע שו"ת מהר"ש ח"א סי' ג, שדי חמד שו"ת דברי חכמים
סי' לו וכללים מערכת ו כלל כו אות כא. 140. ואף שבע"ז שם מיירי
בכותי שעושה מלאכה בחוה"מ משום שסובר שאין בו איסור, מ"מ אין
לדונו כשוגג, שמוטל עליו ללמוד ולדע האמת. 141. חכמת שלמה
שם, תורת חסד או"ח סי' ה, אחיעזר ח"ג סי' סה אות ט (וע"ע בדבריו
שם סי' פא אות ז), חזו"א יו"ד סי' סב אות כה. וראה עוד בשערי חיים
גיטין סי' ל אות ה שנפק"מ בזה באופן שהמכשיל סובר שהוא מותר
והנכשל סובר שהוא אסור, וכן לענין המכשיל חזירו בביטול עשה,
ששייך בהם לפנ"ע רק משום עצה רעה ולא משום לפנ"ע דאיסורין
ולמשנ"ת נמצא ששייך בהם לפנ"ע רק בשוגג ולא במזיד. 142. סי'
רלד סק"ג. 143. הגהות מהרש"ם חגיגה יח, א, הר צבי יו"ד סי' קכד,
מנחת אלעזר ח"ד סי' יא אות ב. וכע"ז במחנה חיים ח"א סי' מו ד"ה
ובמכתבו, ובית יצחק או"ח סי' סה, אלא שסיים הבית יצחק שדברי
הנתיבות דחוקים מאוד, ואף מדברי התוס' ע"ז שהביא רבינו שהמכשיל
באיסור דרבנן עובר בלפני עור מבואר שלא כדבריו [אף אם נימא
שכוונת התוס' ללפני עור דרבנן. וע"י דרך המלך הל' ברכות פ"א הי"ט
(נט-ג) שיישב דברי הנתיבות]. וע"ע אחיעזר ח"ב סי' נ אות ז שכתב
שאף לדעת הנתיבות מ"מ המכשיל באיסור דרבנן בשוגג עובר בלפני
עור, דעכ"פ מכשול הוי כיון שאם היה יודע היה פורש מזה, ולא גרע
ממשיאו עצה שאינה הוגנת. וע"ע תורת חסד ח"א סי' ה אות ג, ואור
שמח הל' גירושין פ"א הי"ז. 144. בתוס' שם לא מפורש כן, וי"ל

את האיסור לנכשל, אבל כשמכשילו בידים עובר אף כשאינו
מוזהר על כך כלל, והמלמד תורה לעכו"ם הוי כמאכילו
בידים¹³⁰. ובאופן אחר י"ל, שדבריו אמורים דוקא כשהאיסור
ניכר ואם לא ירצה לא יאכל, משא"כ בלומד עם העכו"ם שאין
העכו"ם יודע מהאיסור הוי כאיסור שאינו ניכר ואסור אפילו
באופן שמותר לו עצמו¹³¹.
ובאופן אחר יש ליישב קושית רבינו, שדוקא היכא דשייך
מעשה האיסור אצל העובר ואינו מוזהר עליו, כגון ישראל
המשיא גרושה לכהן, שאף אצל הישראל שייך לאסור נישואי
גרושה אלא שלא אסרה התורה אותה אלא על כהן, בכה"ג
סובר האמונת שמואל שאין המכשיל עובר בלפני עור כיון שלא
אסרה התורה עליו דבר זה. אבל ישראל המלמד תורה לגוי, לא
חשיב הישראל שאינו בכלל האיסור, שאף הוא מוזהר על
כך¹³², אלא שלימודו של הישראל הוי מצוה ולא שייך לאוסרו,
ובזה סובר דחשיב הישראל בר חיובא¹³³.
עובר על לפני עור דאורייתא. וכן מבואר בדברי המאירי¹³⁴.
אמנם יש שדחו, שמש"כ התוס' שם שעובר בלפני עור היינו
רק מדרבנן¹³⁵.

ריש פרשת וישב, אורח מישור (קרמינצר) בהגהות על דרכי משה סי'
נה, שושנת העמקים כלל י, הגהות יד אברהם ליו"ד סי' סב, למודי ה'
למוד נו. 130. בני חיי יו"ד סי' סב, לשון ערומים לשונות הרא"מ פר'
וישב, שו"ת ספר יהושע סי' סא. וכ"כ בבית הלוי ח"א סי' יג אות ז
ובאחיעזר ח"ג סי' פא אות ז ליישב דברי האמונת שמואל מהתוס'
ב"מ י, ב. וכע"ז במהר"ם שיק מצוה רלג אות ה. וע"י שושנת העמקים
שם ומחזיק ברכה יו"ד סי' סב סק"א שפקפקו בחילוק זה. וע"ע בשואל
ומשיב מהדו"ת ח"ב סי' סז. וע"י לבונת המנחה אות ה בביאור חילוק
זה. 131. טל אורות על המרדכי פ"ק דשבת (יד-ב), ע"י ששהוכיח כן
עפ"י הרשב"א סוכה י, ב. אולם ע"י לב שומע מערכת הל' סוף אות נ
(מ-ב) שדחה יישוב זה. 132. שהרי יסוד האיסור הוא משום גזל או
נערה המאורסה, כמבואר בסנהדרין נט, א. 133. ברכת אברהם (פילד)
פסחים כב, ב, שו"ת מחנה חיים ח"א סי' ז, חתן סופר שער המקנה
והקנין והשטרות, בענין לפנ"ע אות יד (קלט-א), עין הרועים (מהרש"ם)
לפני עור אות א, דבר יהושע ח"ב סי' פח אות ה, תולדות זאב ב"מ
י, ב. שערי חיים גיטין סי' ל בהגה"ה. אולם ע"י אורח מישור (קרמינצר)
בהגהות על דרכי משה סי' נה שדחה יישוב זה. וראה יישובים נוספים
בשו"ת בית יהודה (עייאש) יו"ד סי' יז, טוב טעם ודעת מהדורא
תליתאה ח"ב סי' לב (יג-א). 134. ע"ז שם. וע"י שו"ת הרי בשמים
ח"א סי' נט שהוכיח כן מכמה סוגיות. וע"ע במש"כ בזה בן רבינו להלן
סוף מצוה תסז, וביד מלאכי כללי הלמ"ד אות שסד. 135. שו"ת בית
יצחק או"ח סי' סה, מנחת סולת. וכן ביאר בח"י הר"ן ע"ז שם את דברי
הגמ'. 136. חקר הלכה אות א בענין לפנ"ע ס"ק ה (ג-ב), שו"ת הר
צבי יו"ד סי' מט וקכד, קובץ הערות סי' עה אות ב. 137. דברות משה
שבת סי' ב ענף ב, חידושי הגר"ר בנגיס ח"א סי' ה אות ה (לפלגות
ראובן ח"א סיום ברכות פלג יד), שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' עט אות ה.
וכע"ז כתב בהגהות חכמת שלמה לאו"ח סי' שמז בענין ראייה אחרת.
138. וכן דעת הרמב"ן ע"ז כב, א, ריטב"א מו"ק ב, א, שו"ת הרדב"ז
ח"ה סי' רטו בתי' א. וראה כנה"ג יו"ד סי' נה הגהות ב"י ס"ק פט,

מנחת

מצוה רלב ♦ שלא להכשיל תם בדרך

חינוך

סה

על לפני עור, וז"ע מה חילוק, אם התורה צוה דוקא על איסור דאורייתא א"כ לא יעבור אפילו על אסמכתא*, ואי לאו דוקא א"כ גם באיסור דרבנן מכשילו, וחומר בדברי סופרים וכו', וז"ע. ועיין צ"ד סי' ק"ס ס"א שמיניא שם הרמ"א נשם הרבה

ראשונים דנאצק ריבית שהוא מדרבנן אין איסור על הלוא הנותן רק משום לפני עור, נראה דאלפני עור עובר [מן התורה]. ועיין במשנה למלך פ"ד ממלוה ולוה ה"ב בפסקא המתחלת כתב הרשב"א

וכו', נראה קצת מדבריו דאיסור לפני עור הוא ג"כ מדרבנן באיסור דרבנן*, ולדידי ז"ע דלא גרע ממשילו ענה שאינה הוגנת לו דעובר מן התורה, אך לפי זה קשה מרוב עיליש* [ב"מ ס"ח ע"ב] עי"ש, וצוהשי"ת אשנה פרק זה הש"י יעזור לי - קומץ

מנחה

לנזיר וכל כיוצא בזה, עבר על לאו זה, (ד) והוא כעובר על מצות מלך"י, ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה יד.

מני"ח כאן, ושדי חמד כללים מערכת וא"ו כלל כ"ו אות י"ח. ויש שכתבו שהטעם שאין

(ד) [ה] וְהוּא כְּעוֹבֵר עַל מִצְוַת מֶלֶךְ וְאֵין לוֹקֵין. עיין משנה למלך פ"ד ממלוה ולוה ה"ב באריכות לענין ריבית. והנה

מכשיל עור בדרך

לוקין על לפני עור הוא משום שנחשב לאו שבכללות, ראה רדב"ז הלי נזירות פ"ה הי"ב, כסף משנה הלי כלאים פ"י הלי"א, נודע ביהודה אה"ע מהדו"ק סי' פ"ב אות א', פרי מגדים או"ח סי' שמי"ג משב"ז סק"א ועמודי אש שם. וכ"מ בסה"י לרמב"ם שורש ט', וברמב"ן ורשב"א יבמות פ"ד ע"ב. ועי' מהר"ם שיק וקובץ הערות סי' מח אות ט בהשמטות שביארו סברת מחלוקתם. וראה עוד בשערי תשובה שער ג' אות פ"א שמנה נתינת מכשול בין הלאוין שיש בהם מעשה [למרות שכבר מנה נתינת עצה רעה שם אות נ"ב-נ"ג בין הלאוין שתלויים בלשון], ועי' ביאור הגר"י פ' ערלא ח"ג פרשה זו שלדעת הרמ"ה לוקין על לפני עור.

יג. כן היא דרכו של רבינו לכתוב בלאוין שאין בהם מלקות, ראה לעיל מצוה כו, לח, ועוד, וכ"כ הרמב"ם בהקדמה למנין המצוות עפ"י התוספתא בכריתות פ"א ה"ב. יד. וכ"כ במשנה למלך הלי מלוה ולוה פ"ד ה"ו. ותמה בעמודי אש ק"ו מקל חובלים אות י (ד-ג) ע"ד רבינו שהרי כשהושיט לו איסור הוי מעשה, ועי' מעשה רוקח הלי רוצח פ"ב הי"ד שאכן אם עשה מעשה לוקה, אמנם מדברי רבינו נראה שבכל גווני נחשב לאו שאין בו מעשה ואינו לוקה, וביאר בהגהות אמרי ברוך לחינוך מצוה רלב (הוי"ד בקובץ סיני מ"ה עמ' י"ט), שרבינו לשיטתו במצוה שמ"ה ועוד, דהיכא דשייך לעבור על הלאו בלי מעשה שוב אין לוקין על לאו זה אפי' כשעבר ע"י מעשה. ועיין

בשולי המנחה

לענין ספק ושאר מילי כדאורייתא¹⁴⁹, וי"ל שבאיסור כזה אמרו חכמים שגוף התוצאה הנעשית אסורה ויש בה קלקול ופגם¹⁵⁰, והעובר עליה מתחייב לא רק מצד שלא שמע לחכמים, אלא מחמת גוף המעשה האסור, ולכן הגורם לחבירו שיעשה כן מתחייב משום לפני עור.

נראה קצת מדבריו דאיסור לפני עור הוא ג"כ מדרבנן באיסור דרבנן. הוא ממה שכתב שם¹⁵¹ שאף הרמב"ם ס"ל כהרשב"א שבאבק ריבית יש איסור רק למלוה ולא ללוה, ומה שכתב הרמב"ם¹⁵² שהלוה באבק ריבית פסול לעדות, הוא משום שעבר על לפני עור כיון שהכשיל את המלוה, ושם ברמב"ם מפורש שנפסל רק מדרבנן. וכן נקטו כמה אחרונים לדינא שהמכשיל חבירו באיסור דרבנן עובר על לפני עור דרבנן¹⁵³. אך לפי זה קשה מרוב עיליש. שהוכיחו הראשונים¹⁵⁴ משם, שבאבק ריבית אין איסור על הלוא אלא משום ולפני עור, ונראה מדבריהם שעל עבירה דרבנן עוברים על לפני עור רק מדרבנן¹⁵⁵.

והוא ממה שאמרו בגמ' שלא מסתבר שלוה אבק ריבית דא"כ גרם לאחרים שיעשו איסור, ומשמע שהוא עצמו לא עבר. והרדב"ז¹⁵⁶ כתב, דהתם אפשר דמיירי בדליכא תרי עברי דנהרא

ס"ה אות יח. וראה יישוב נוסף בהערות אפיקי איל חגיגה יח, א. 147. ראה שערי יושר ש"א פ"ז מש"כ בגדר איסורים דרבנן, וע"ע מים חיים מכשירין פ"א מ"א אות כא בשם הגר"ש. 148. פתיחה כוללת לאור"ח ח"א אות כ-כא. 149. וע"ע ריטב"א ר"ה טז, א ד"ה תניא, דהיכא דאיכא אסמכתא בקרא נכתבה כן כדי שיתקנו חכמים דין זה בתורת איסור דרבנן. 150. עי' שערי יושר שם פרק ט שיש מקומות שאסרו חכמים גוף התוצאה הנעשית, והוא כעין איסור תורה. 151. ד"ה אך קשה. 152. הלי עדות פ"ה ה"ד. 153. חכמת שלמה שם בדעת השו"ע שם, שו"ת מהרי"ט ח"ב יו"ד סי' מ, פמ"ג או"ח סי' קסג א"א סק"ב, שו"ת בית יהודה יו"ד סי' יז, אור גדול ח"ב סי' יט. וע"ע שו"ת שדה יצחק ח"א סי' ה, ונר למאור סי' מב. 154. רשב"א ב"מ שם ובשו"ת ח"א סי' תתקלח, נמוק"י סנהדרין ד, ב מדפי הרי"ף. 155. רבינו להלן מצוה שכג אות ג, עי"ש. וכע"ז בהרי בשמים ח"א סי' נט, שו"ת מהרש"ג ח"ב סי' ר"ז ומנחת סולת מצוה סח. 156. שו"ת ח"ה סי' רטו. וע"ע אוצר מפרשי התלמוד ב"מ כרך ד עמ' שסז.

ויש שכתב, שמכל מקום אינו עובר על לפני"ע דאורייתא, דאמרינן בזה שלא יהא טפל חמור מן העיקר, ומשום כך לא יתכן שהמכשיל יעבור באיסור דאורייתא והנכשל יעבור רק באיסור דרבנן¹⁴⁵.

א"כ לא יעבור אפילו על אסמכתא. יש שכתב לבאר, שאמנם אין איסור לפני עור בדבר האסור מדרבנן, אולם במקום שנראה שמכשילו באיסור דאורייתא גזרו רבנן שיהיה בזה איסור לפני עור אף באיסור דרבנן, כדי שלא יבוא להכשילו באיסור דאורייתא¹⁴⁶.

עוד נראה לבאר דברי התוס', שמדין משיא עצה רעה אינו עובר כלל וכמבואר לעיל, ומה שיש לאסור הוא משום שנעשה איסור מחמתו, ונחשב שגרם תוצאה זו שיש בה מכשול ופגם. וסוברים התוס' שבאיסור דרבנן ל"ש לאסור מטעם זה, כי אין התוצאה אסורה מצד עצמה, וכל איסורו הוא משום שהנכשל עובר על דברי חכמים ואינו מקיים מצוותם¹⁴⁷, ולכן המכשיל חבירו באיסור דרבנן אינו עובר אפילו באיסור דרבנן. אבל באיסור דרבנן שיש לו אסמכתא סוברים התוס' שיש להחמיר יותר, והטעם לזה כמש"כ הפמ"ג¹⁴⁸ שאסמכתא שיש לה מקור מהמקרא חשובה יותר משאר איסור דרבנן, והחמירו בה חכמים

בדעתם שעובר מדרבנן, וראה להלן בביאור סברת התוס'. 145. לקח טוב (הגר"י ענגיל) ריש כלל יז. וכע"ז בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' ר"ז ובשו"ת שערי דעה ח"א סי' קמט. וע"ע חתן סופר שער המקנה והקנין והשטרות אות כז (קמ-ד). אמנם ראה בערוגת הבושם יו"ד סי' רלה שזה ניתן לומר לפי הסוברים שבמקום שבסופו של דבר לא נעשתה העבירה אין המכשיל עובר בלפני עור, דנמצא שעיקר הלאו הוא משום שהמכשיל נחשב משתתף במעשה העבירה, וממילא י"ל שלא יהא טפל חמור מן העיקר, משא"כ לדעת היד מלאכי כללי הלמ"ד סי' שסז שאפילו אם לא נעשתה העבירה עובר המכשיל בלפני עור, נמצא שהאיסור הוא עצם ההכשלה, וא"כ גם באיסור דרבנן יעבור המכשיל בלפני"ע דאורייתא כיון שלא גרע ממשאו עצה רעה. וע"ע בבית יצחק יו"ד סי' מד אות ז שהוכיח מגמ' סוטה שהמכשיל באיסור דרבנן, אם היא טובה בעיניו, אינו כמשיא עצה רעה. 146. הגר"נ קרליץ בקובץ נזר התורה ח"ו סיון תשס"ג עמ' רלז. וראה תורת חסד סי' ה אות א מש"כ בביאור דברי התוס', ולפי"ד לא קשה כלל קושיית רבינו, וכע"ז כתב בשו"ת ישכיל עבדי ח"א יו"ד סי' ו

בבא מציעא דף סט

באר הגולה מ"ז מגן אברהם נ"י אורח חיים תקפג הלכות ראש השנה מ"ז מגן דוד

ג. מרדכי ריש ראש השנה ה' בשם מנהג רב האי [אע"פ שהיה עמוד רסן]: ג. טור והמרדכי דמסכת יומא [רמז משנה]. בשם משניות הגאונים מטאפיח סימן ה. ומהנה גנוח סימן ג: הנהוט אשוי ראש השנה פ"א סימן ה: ד. שם [טור] בשם מהר"מ מרונטובורג [משנין] סימן קס"ח: תקפד ה. מימרא דרבי אבהו, ראש השנה ל"ב [ע"ג]:

ציונים דר"מ א
תקפג (א) טור: (ב*) דברי עצמו: (ג) אבודרהם [עמוד רסן]: (ד) מרדכי דיומא [רמז משנה]: (ה*) דרכי משה אות ב: (ו) מהרי"ל [הלכות שופר עמוד רסן]: (ז) מנהגים [ר"א טירנא מנהגי ראש השנה עמוד זד; מהרי"ל הלכות ראש השנה עמוד רש]: (ח) דרכי משה סוף אות ג, על פי ירושלמי: (ט*) דברי עצמו: תקפד (א*) דרכי משה ריש הסימן:

עמרת זקנים
תקפג א [ונוהגין אבהו תפוח מתוק בדבש. ולא יאכל התפוח בלא ברכה, אף שאוכל בחוץ הסעודה אחר ברכת המוציא (אגודה) טור ראש השנה סימן כב בשם הגאונים. והפנהג לטבול (א) פרוסת הבציעה בדבש, לומר שתהא השנה הבאה עלינו מתוקה וטובה לנו (מהר"מ ל"ט סוף ג):

הגהות והערות

תקפג א [תקן ממנהלות פלאג תקמ"ה, וכן הניחו פרי מגדים, לנוש שרד וד אפרים:
ב] הובא ב"מ שם ד"ה כחז צאנודה. וענין זה כחז ים של שלמה ניעין פ"ד סימן נא לנני אכלת דניס צליל שבת, מ"ל, מיס עמדי על דעמי ואת דרמי בעממי שלא לאכול דניס על שבת וכו', ע"ש:
ג] פ"א אבהו בשר שמן" טסק ע"פ כמ"י:
ד] תקן ממנהלות מרדכי:
ה] אפנינו הוא ג"ל סוף ראש השנה ד"ה גרסינן צפיקא:
ו] בירושלמי שלפנינו לימא, וכבר עמדו בזה האחרונים, עיין מהר"ך חיות [מגילה יג, ב ברש"י ד"ה [מגלן], דמשק אליעזר [ס"ק יד], ערוך השלחן [סימן תקלז סוף ג] ועוד: ז] המקור חיים כתב ד"ל "ורוי" עשה מהמפוח פשטידל". המוספת שבת כתב ד"ל "ורוי" כתב פשטידל". הלבושי שרד מתק מיצת "פשטידל". ועיין יד אפרים, לקוטי שרד כן פייס והנהו הגרי"ם: ח] וכן בסופה מצדקין צין צרכה להציעה, כל"ל: (מקור חיים) ט] אמנם שם לא מוכר נהר, אלא מעיין או בחר מים חיים: י] בורגתי להביא את המדורות אמ"ד תקי"ד דפוס פרוסום, דשם כחז מ"ו: יא] תיבת "לענולי" טוסף ממנהלות דיהרעפארט מ"ג ע"פ הל"ט: יב] בתרגומים שלפנינו לימא, והוא בורג [תולדות קמח, ב; וימי רכד, ג] ועיין מעינת [כנע, ג; רדבשק א"שיר] יג] אפנינו באבודרהם אינו מוזכר עיין של תפוח כלל: יד] בדבשק אלוס כתב ד"ק זה קאי על ואומרים נרבה, וכנתבאר לעיל סיונתו על מה שכתב מהשגר צבויא דיאמר יהי רצון וכו', ע"ש:

גזי שוגרל. יאב"ד גויס, לפרות ולרבות כדגים, ואין מצטלן צמומן (הר"ד אבודרהם עמוד רסו), ועיין מה שכתבתי (ה) ריש סימן (תקל"ג) [תקל"ז]: א תפוח. ויצרך על התפוח, שהתפוח עיקר, שכתוב בכל מקום נוטלין התפוח וטובלין צדכט, ולא כחזב אולכיס דכט עס התפוח, ומשמע שהתפוח עיקר, דוגמא דטיבול מרור (ה) (מהרי"ל הלכות ראש השנה עמוד רש) דרכי משה אות ג, ו"ר"י פ"ט פשטידל. ויש נוהגין לטבול פרוסת המוציא צדכט: ב ואומרים. משמע שאוכל תחלה ואחר כך אומר, שלא להפסיק. (י) כמו שכתוב סימן קס"ז סעיף ו'.

ובמעגלי לזק [רבה, ב ד"ה ואחר] כתב שאומר תחלה ואחר כך אוכל, וצריך לומר דסבירה ליה דלא חשיב הפסק. וכיוצא בזה כתב הב"ח צסימן תר"ה [ד"ה ומ"ש ועשה] בשם התשב"ץ [סימן קס"ח] לומר זה חליפתי כו' צין צרכה לשמיטה, דזה מקרי צורך שמיטה. [וכן] בסוכה [סימן תרמג סעיף ג] מצטלן [צין צרכה להמוציא. ומכל מקום נראה לי דלכתחלה יש לאכול קודם האמירה, דאין זה צורך כל כך. ועוד, דגם

לצורך אין להפסיק לכתחלה, כמו שכתוב שם [סימן קסו סעיף ו] צבג"ה: ג כבש. ואם אין ראש כבש יש לאכול ראש אחר, משום טעם הראשון: ד אגוזים. שמעתי שהגדולים קרוים אגוזים, והקטנים קרוים לוזים, וכן משמע צרכה שיר השירים [פרשה ו אות ק]. אבל לפי הטעם השני שניהם אסורים: ה הנהדר. שיש צו דגים חיים (מנהגים ר"א טירנא מנהגי ראש השנה עמוד זד ומטה משה סימן תמב), עיין סימן תל"ז סעיף ז'. אבל צכתים [פרי עץ חיים שער השופר פ"ה ד"ה נכון] ככתב נהר או צבא, וטוב אם הם מחוץ לעיר. ויש לילך ביום ראשון אחר מנחה קודם שקיעת החמה ולומר פסוק [מ"כה ג, ית] מי אל כמורך וגו', עכ"ל: ד ש"א א"ישן. [שער הכוונות עיין ראש השנה עמוד רח ד"ה עין השניה; פרי עץ חיים שער השופר פ"ה ד"ה בעיני השניה] אמר שאחר חלות מותר לישן, שכבר נתעורר המלאך על ידי התפלות והתקיעות. וצ"ח [סימן תקל"ז כתב בספר] כתב שה"מ [מרוטנבורג] ישן צראש השנה, והיושב צטל כישן דמי:

תקפד א אין אומרים ה"ה. צריך עיון קצת האומרים תהילים בכל יום ומתרמי להם הלל ביום ראש השנה היאך אומרים אותו. ונראה לי כיון שאין אומרים אותו דרך שירה רק דרך תחנה וצקשה שרי, דהא מנהג פשוט לגמור צליל יום הכיפורים כל תהלים ואומרים ג"כ הלל. וגם יש אומרים תהילים כל יום ויום והלל בכלל, ואמרינן [שבת ק"ח, ב] ה"ה הקורא הלל בכל יום הכי זה מחרף ומגדף, אלא על כרחך כדפרישית:

ערך אהם צמהריק"ש

תקפג טף סעיף א [יאמר יהי רצון וכו']. ואולטין רימונים ואומרים ירבה זכויותי כרימון: טף סעיף ב [אומר וכו']. ואולכיס דכט ואומרים תחמש עלינו שנה טובה ומתוקה. ויש נוהגים לטבול פרוסת המוציא צדכט קודם לכל מאכל. ואולכיס צשר שמן ואומרים תחמש עלינו שנה שמייה:

שערי תשובה

(ב) תתחדש. [עיין באר היטב]. ועיין שם בשבות יעקב שכתב שהמון עם שלא ידעו אולכין המוציא לכד עם דבש ותפוח לבד, וטעות הוא, לפי שבהפוח יש פלוגתא איהו עיקר ולכך מחברו עם המוציא דאז פטור מברכת התפוח, ע"ש. ואנו אין נוהגין כן, רק אולכיס כל אחד בפני עצמו, ומחמת ספק ברכת התפוח מוכרע אצלינו שהתפוח עיקר, שהדבש אינו רק טוח על פניו וסיכה בעלמא דמשהו עבדי לה, ואין לך טפל יותר מזה: (א) הנהדר. עיין באר היטב. ועיין שבות יעקב חלק ג' סימן מ"ב כתב דאפילו חל בשבת, ומביא ראיה ממהרי"ל [הלכות ראש השנה עמוד רעח]. דלא כקיצור של"ה [מסכת ראש השנה ד"ה ויש לילך]. עיין שם. ובברכי יוסף [אותו] כתב בשם מהרי"מ זכותא דלא יאמר בשבת, רק יעשה כן ביום שני אחר מנחה, ולומר מזה דאף כשחל בחול ואירע אונס שלא עשה כסדר הזה יעשה ביום שני, עיין שם. אך במחזיק ברכה [אותו] כתב שהרב המקובל מהר"י יוסף אירגאז לא היה חושש ואמר אף בשבת, והוא כדרכי השבות יעקב, וכן אגהנו נוהגים אחריו:

תקפד (א) ה"ה. והאומרים תהלים בכל יום ומתרמי להם הלל צראש השנה ויום כיפור, שרי לאומר, עיין מ"א [ס"ק א]:

תקפג (א) כרתי יברתי שונאינו. כתב צאנודה [ראש השנה סימן כג] וקשה א"כ יאכל כל דבר, אם טוב הוא יהיה כנגד ישראל, ואם רע הוא כנגד עכו"ם. אלא יש לומר רוביא וכרתי שניהם גדילים מהר וסימן טוב הן, עכ"ל: (ב) אבהו תפוח. כתב מהרי"ל [הלכות ראש השנה עמוד רעח] וצריך לצרך תחלה צורא פרי העץ, דהוי לצדדים הנאים צמוך הסעודה שלא מחמת הסעודה. ומפוח הוא רמז על שדה תפוחין הידוע על פי הקבלה [והיה וימי רכד, ב]. עכ"ל: (ג) ש"א א"ישן. דאיתא צירושלמי [מ"א דדמין צריש שהא דמין מזליה:

ב [א] אולכיס ראש ג' [ב] כבש לומר נהיה לראש ולא לזנב ד זוכר לאילו של יצחק; הגה (ה) יש מדקדקים שלא לאכול ד אגוזים א שאגוז צגימטריא (תט"ז) [מתן] ו עוד שהן מרצים (ט) כיחה ויעשה ומצטלן התפלה [ג"ה] והולכין אל ה' (י) הנהר לומר פסוק [מ"כה ג, יט] ותשלך צמנולות ים כל (טטאמינו) [תטאחס] וכו' (י) וגם נוהגין [ג] ד [ה] שלא (י) לישן ביום ראש השנה (י) ומנהג נכון הוא:

סימן תקפד

סדר קריאת התורה בראש השנה. ובו ד' סעיפים:

א (א) א [א] אין אומרים (א) הלל בראש השנה ויום הכיפורים: הגה [ב] (א*) ונוהגין לומר לצורך אין להפסיק לכתחלה, כמו שכתוב שם [סימן קסו סעיף ו] צבג"ה: ג כבש. ואם אין ראש כבש יש לאכול ראש אחר, משום טעם הראשון: ד אגוזים. שמעתי שהגדולים קרוים אגוזים, והקטנים קרוים לוזים, וכן משמע צרכה שיר השירים [פרשה ו אות ק]. אבל לפי הטעם השני שניהם אסורים: ה הנהדר. שיש צו דגים חיים (מנהגים ר"א טירנא מנהגי ראש השנה עמוד זד ומטה משה סימן תמב), עיין סימן תל"ז סעיף ז'. אבל צכתים [פרי עץ חיים שער השופר פ"ה ד"ה נכון] ככתב נהר או צבא, וטוב אם הם מחוץ לעיר. ויש לילך ביום ראשון אחר מנחה קודם שקיעת החמה ולומר פסוק [מ"כה ג, ית] מי אל כמורך וגו', עכ"ל: ד ש"א א"ישן. [שער הכוונות עיין ראש השנה עמוד רח ד"ה עין השניה; פרי עץ חיים שער השופר פ"ה ד"ה בעיני השניה] אמר שאחר חלות מותר לישן, שכבר נתעורר המלאך על ידי התפלות והתקיעות. וצ"ח [סימן תקל"ז כתב בספר] כתב שה"מ [מרוטנבורג] ישן צראש השנה, והיושב צטל כישן דמי:

תקפג (א) תפוח. ומצרך צורא פרי העץ, [מ"א ס"ק ב], אף שאולכין אחר המוציא [עמרת זקנים]. ויש נוהגין לטבול המוציא צדכט, ועיין מ"א [ס"ק א]: (ב) תתחדש. דהיינו שאוכל תחלה ואחר כך אומר, שלא להפסיק, עיין מ"א [ס"ק ב]. וכשיירי כנסת הגדולה [הגה"ש אות א] מפלפל אם יצרך על התפוח או על הדבש ג"כ, ע"ש. ובתשובת שבות יעקב חלק צ' סימן כ"ז כתב דצטביל ספק זה נהגו לאכול המוציא עם הדבש והתפוח יחד, ע"ש: (ג) שמוך. רש"ל קבל מוקני שלא אכל דגים צראש השנה, כדי למעט תאוות צמקת דבר, [מ"א ריש סימן תקל"ז]. ור"ד אבודרהם כתב דיש לאכול דגים כדי לפרות ולרבות כדגים, ואין לצטלם צמומן, [מ"א ריש הסימן]: (ד) כבש. ואם אין ראש כבש יש לאכול ראש אחר, מטעם הראשון, [מ"א ס"ק ג]: (ה) ביחה. לפי טעם זה, הגדולים וקטנים שקרוים לוזים אסורים, [מ"א ס"ק ה]: (ו) הנהדר. שיש צו דגים. וצכתים כתב, נהר או צבא, וטוב אם הם צמוך לעיר. ויש לילך ביום ראשון אחר מנחה קודם שקיעת החמה ולומר פסוק מי אל כמורך וגו', [מ"א ס"ק ה]: (ז) א"ישן. הארי"ז ז"ל אמר שאחר חלות מותר לישן, שכבר נתעורר המלאך על ידי התפלות והתקיעות. וצ"ח כתב שה"מ ישן צראש השנה, והיושב צטל כישן דמי, [מ"א ס"ק ו]. עיין תוספות עבודה זרה דף ה' עמוד צ' [ד"ה ערב] טעם שתקנו להרבות בסעודה צראש השנה:

ב [א] אולכיס ראש ג' [ב] כבש לומר נהיה לראש ולא לזנב ד זוכר לאילו של יצחק; הגה (ה) יש מדקדקים שלא לאכול ד אגוזים א שאגוז צגימטריא (תט"ז) [מתן] ו עוד שהן מרצים (ט) כיחה ויעשה ומצטלן התפלה [ג"ה] והולכין אל ה' (י) הנהר לומר פסוק [מ"כה ג, יט] ותשלך צמנולות ים כל (טטאמינו) [תטאחס] וכו' (י) וגם נוהגין [ג] ד [ה] שלא (י) לישן ביום ראש השנה (י) ומנהג נכון הוא:

סימן תקפד

סדר קריאת התורה בראש השנה. ובו ד' סעיפים:

א (א) א [א] אין אומרים (א) הלל בראש השנה ויום הכיפורים: הגה [ב] (א*) ונוהגין לומר לצורך אין להפסיק לכתחלה, כמו שכתוב שם [סימן קסו סעיף ו] צבג"ה: ג כבש. ואם אין ראש כבש יש לאכול ראש אחר, משום טעם הראשון: ד אגוזים. שמעתי שהגדולים קרוים אגוזים, והקטנים קרוים לוזים, וכן משמע צרכה שיר השירים [פרשה ו אות ק]. אבל לפי הטעם השני שניהם אסורים: ה הנהדר. שיש צו דגים חיים (מנהגים ר"א טירנא מנהגי ראש השנה עמוד זד ומטה משה סימן תמב), עיין סימן תל"ז סעיף ז'. אבל צכתים [פרי עץ חיים שער השופר פ"ה ד"ה נכון] ככתב נהר או צבא, וטוב אם הם מחוץ לעיר. ויש לילך ביום ראשון אחר מנחה קודם שקיעת החמה ולומר פסוק [מ"כה ג, ית] מי אל כמורך וגו', עכ"ל: ד ש"א א"ישן. [שער הכוונות עיין ראש השנה עמוד רח ד"ה עין השניה; פרי עץ חיים שער השופר פ"ה ד"ה בעיני השניה] אמר שאחר חלות מותר לישן, שכבר נתעורר המלאך על ידי התפלות והתקיעות. וצ"ח [סימן תקל"ז כתב בספר] כתב שה"מ [מרוטנבורג] ישן צראש השנה, והיושב צטל כישן דמי:

ערך אהם צמהריק"ש

תקפג טף סעיף א [יאמר יהי רצון וכו']. ואולטין רימונים ואומרים ירבה זכויותי כרימון: טף סעיף ב [אומר וכו']. ואולכיס דכט ואומרים תחמש עלינו שנה טובה ומתוקה. ויש נוהגים לטבול פרוסת המוציא צדכט קודם לכל מאכל. ואולכיס צשר שמן ואומרים תחמש עלינו שנה שמייה:

באר היטב

(א) תתחדש. [עיין באר היטב]. ועיין שם בשבות יעקב שכתב שהמון עם שלא ידעו אולכין המוציא לכד עם דבש ותפוח לבד, וטעות הוא, לפי שבהפוח יש פלוגתא איהו עיקר ולכך מחברו עם המוציא דאז פטור מברכת התפוח, ע"ש. ואנו אין נוהגין כן, רק אולכיס כל אחד בפני עצמו, ומחמת ספק ברכת התפוח מוכרע אצלינו שהתפוח עיקר, שהדבש אינו רק טוח על פניו וסיכה בעלמא דמשהו עבדי לה, ואין לך טפל יותר מזה: (א) הנהדר. עיין באר היטב. ועיין שבות יעקב חלק ג' סימן מ"ב כתב דאפילו חל בשבת, ומביא ראיה ממהרי"ל [הלכות ראש השנה עמוד רעח]. דלא כקיצור של"ה [מסכת ראש השנה ד"ה ויש לילך]. עיין שם. ובברכי יוסף [אותו] כתב בשם מהרי"מ זכותא דלא יאמר בשבת, רק יעשה כן ביום שני אחר מנחה, ולומר מזה דאף כשחל בחול ואירע אונס שלא עשה כסדר הזה יעשה ביום שני, עיין שם. אך במחזיק ברכה [אותו] כתב שהרב המקובל מהר"י יוסף אירגאז לא היה חושש ואמר אף בשבת, והוא כדרכי השבות יעקב, וכן אגהנו נוהגים אחריו:

תקפד (א) ה"ה. והאומרים תהלים בכל יום ומתרמי להם הלל צראש השנה ויום כיפור, שרי לאומר, עיין מ"א [ס"ק א]:

תקפד א [תקן ממנהלות פלאג תקמ"ה, וכן הניחו פרי מגדים, לנוש שרד וד אפרים:
ב] הובא ב"מ שם ד"ה כחז צאנודה. וענין זה כחז ים של שלמה ניעין פ"ד סימן נא לנני אכלת דניס צליל שבת, מ"ל, מיס עמדי על דעמי ואת דרמי בעממי שלא לאכול דניס על שבת וכו', ע"ש:
ג] פ"א אבהו בשר שמן" טסק ע"פ כמ"י:
ד] תקן ממנהלות מרדכי:
ה] אפנינו הוא ג"ל סוף ראש השנה ד"ה גרסינן צפיקא:
ו] בירושלמי שלפנינו לימא, וכבר עמדו בזה האחרונים, עיין מהר"ך חיות [מגילה יג, ב ברש"י ד"ה [מגלן], דמשק אליעזר [ס"ק יד], ערוך השלחן [סימן תקלז סוף ג] ועוד: ז] המקור חיים כתב ד"ל "ורוי" עשה מהמפוח פשטידל". המוספת שבת כתב ד"ל "ורוי" כתב פשטידל". הלבושי שרד מתק מיצת "פשטידל". ועיין יד אפרים, לקוטי שרד כן פייס והנהו הגרי"ם: ח] וכן בסופה מצדקין צין צרכה להציעה, כל"ל: (מקור חיים) ט] אמנם שם לא מוכר נהר, אלא מעיין או בחר מים חיים: י] בורגתי להביא את המדורות אמ"ד תקי"ד דפוס פרוסום, דשם כחז מ"ו: יא] תיבת "לענולי" טוסף ממנהלות דיהרעפארט מ"ג ע"פ הל"ט: יב] בתרגומים שלפנינו לימא, והוא בורג [תולדות קמח, ב; וימי רכד, ג] ועיין מעינת [כנע, ג; רדבשק א"שיר] יג] אפנינו באבודרהם אינו מוזכר עיין של תפוח כלל: יד] בדבשק אלוס כתב ד"ק זה קאי על ואומרים נרבה, וכנתבאר לעיל סיונתו על מה שכתב מהשגר צבויא דיאמר יהי רצון וכו', ע"ש:

תקפד א [תקן ממנהלות פלאג תקמ"ה, וכן הניחו פרי מגדים, לנוש שרד וד אפרים:
ב] הובא ב"מ שם ד"ה כחז צאנודה. וענין זה כחז ים של שלמה ניעין פ"ד סימן נא לנני אכלת דניס צליל שבת, מ"ל, מיס עמדי על דעמי ואת דרמי בעממי שלא לאכול דניס על שבת וכו', ע"ש:

תקפד א [תקן ממנהלות פלאג תקמ"ה, וכן הניחו פרי מגדים, לנוש שרד וד אפרים:
ב] הובא ב"מ שם ד"ה כחז צאנודה. וענין זה כחז ים של שלמה ניעין פ"ד סימן נא לנני אכלת דניס צליל שבת, מ"ל, מיס עמדי על דעמי ואת דרמי בעממי שלא לאכול דניס על שבת וכו', ע"ש:

תקפד א [תקן ממנהלות פלאג תקמ"ה, וכן הניחו פרי מגדים, לנוש שרד וד אפרים:
ב] הובא ב"מ שם ד"ה כחז צאנודה. וענין זה כחז ים של שלמה ניעין פ"ד סימן נא לנני אכלת דניס צליל שבת, מ"ל, מיס עמדי על דעמי ואת דרמי בעממי שלא לאכול דניס על שבת וכו', ע"ש:

תקפד א [תקן ממנהלות פלאג תקמ"ה, וכן הניחו פרי מגדים, לנוש שרד וד אפרים:
ב] הובא ב"מ שם ד"ה כחז צאנודה. וענין זה כחז ים של שלמה ניעין פ"ד סימן נא לנני אכלת דניס צליל שבת, מ"ל, מיס עמדי על דעמי ואת דרמי בעממי שלא לאכול דניס על שבת וכו', ע"ש:

בבא מציעא דף סט

טורי זהב

יורה דעה קא תערוכות

שפתי כהן

רסח

באר הגולה
עם ציונים מהש"ך

(ח) ראש ש"ע עופות. כתב רש"ל [יש של שלמה] פרק גיד הנשה [מולין פ"ז] סימן נ"ג, דהראש של בהמה לא חשיב, רק ראש של עגל, וכל שכן לשון של שור דחשיב, שהרי אצרהם כיצד את המלאכים בשלש לשונות [בבא מציעא פ"ג, ב]. **(ט) שומן הבנתא**

כו'. כתב רש"ל שם צסימן הג"ל דהדרא דכנתא של עגל חשיב, אע"פ ששאר בני מעיים לא חשיב. ודבר כתב השו"ע ריש סימן ק"י דהכל לפי המקום והזמן, ובינינו הדרא דכנתא של עגל חשבו: **(י) אב"ע** שומן כו'. באיסור והיתר הארוך שם [כלל כה דין ג] בגליון מציא דאם נחתך העור של אוזן לרצועות צטל חשיבותו. ותמה רש"ל שם, כיון שאם נחתכה אינה חשובה, מציזה נד תהא חשובה בשלימותה כו'. וגם

יא מ"ב רגלי אוזו. וכתב צמורת חטאת שם [כלל מ דין ג] בשם מהר"א [הגהות שערי דורא סימן מ אות ב] דרגלי אוזו שלא הותרו עורן מעליהם כמו שרגילים לעשות, דמי לתרנגולת צנונתה: **יב שומן הבנתא כו'.** ונפקסי התוספות דלריס סימן ע"ט מלאחי שכתבו ו"ל,

ולריך עיון צהדרא דכנתא עם שמה, שמה ראיה היא להחכד, עכ"ל. ונראה דהכל לפי הזמן והמקום: **יג אב"ע** עור שומן אוזו כו'. ומהרש"ל [מטות ועטרת שלמה סימן מ אות ה; יס של שלמה חולין פ"ז סימן ג] חולק בזה. ולפי שדיינים אלו משתנים לפי המקום והזמן, וכמו שכתב הרמב"ם [מאכלות אסורות טו, טז] והפוסקים, וכלקמן ריש סימן ק"י [סעיף א], קנרתי בזה. והכל תלוי בצלות עיני המורה, אם הוא חשוב להחכד צלותו מקום לא צטיל, ואם לאו צטל. ואם יש ספק, אזינן לקולא, וכלעיל סעיף א' צהג"ה: **יד קורקבן** כו'. מסתימת לשון המחבר משמע אפילו קורקבן של אוזו, וכן משמע מדברי שאר פוסקים. אבל מהרש"ל כתב באיסור והיתר שלו [מטות ועטרת שלמה סימן מז אות א] וצטפרו [יש של שלמה] פרק גיד הנשה [מולין פ"ז] סימן נ' דקורקבן אינו צטל, וכן נמלא בשם מהר"מ לקמן [הגהות שערי דורא סימן נד] צהג"ה המתלת מהר"מ אסר מחט שנמלא בקורקבן כו', שפסק בן, עכ"ל (ואחריו נמשך הצ"ח עמוד רסח ד"ה כתב באיסור). ואגב תורפיה לא עיין שפיר, דהמעין שם צסימן ז"ד צהג"ה זו יראה להדיא ללא קאי אלא לאוחא שנתערבה בשאר אוזות, דחשיב לאוחות חמיכה הראויה להחכד, אלא שהטריפות של האוחות היה בקורקבן שלה שנמלא צה מחט, וכן כתב צמשצ"ן סימן שכ"ח גם כן צהדיא בשם מהר"מ שאסר שאר האוחות שנתערבו עם אותה האוחות שנמלא צה המחט בקורקבן מפני שהאוחות היא חמיכה הראויה להחכד, עכ"ל. והכי איתא נמי צהגהת שערי דורא דפוס וויניציאה שנת להחכד, אלא שצטיל מהר"מ ראה כלל, אלא דהכל תלוי לפי המקום והזמן:

לעני"ד יפלא איפכא, דעיקר כיצוד צעור האוחות אחר שחושבין אותו לחמיכות לטונס, עיינו רואות שמכבדין כלל מקום צאותן החמיכות המטונגות צפני אנשים חשוצים, על כן ודאי הוה חמיכה הראויה להחכד אפילו צנתחכה. ונראה משום הכי לא הציא רמ"א צשו"ע וצדרכי משה חילוק זה. אע"פ צצנתורת חטאת [כלל מ דין ד] הציאו, לאו עיקר הוא, וזינן להקל בזה, כן נראה לעני"ד: **(יא) קורקבן** כו'. כתב רש"ל [יש של שלמה] צפרק גיד הנשה [מולין פ"ז] סימן נ' וז"ל, אכן נראה לי צצנרוב מקומות שראיתי שהקורקבן של אוזו חשיב ראוי להחכד, ומאחר שכתב הרמב"ם [מאכלות אסורות טו, טז] שהכל תלוי לפי [המקום ולפי] הזמן, ודאי חשוב קורקבן אוזו חשיב, ולא צטיל, ע"כ. משמע דשל תרנגולת לא הוה ראוי להחכד, וכן כתב צמהר"ל [שו"ת מהר"ל הדקות סימן עג] בשם מוהר"ר טעצל חילוק זה. ועיין מה שכתבתי סימן ע"ה [פ"ק א] דדוקא לענין זה הוה קורקבן צכלל מעיים, צדברי הטור [סימן קי עמוד דש]. כתב רש"ל שם [סימן ג] וז"ל, חכמי קראקא הורו על צצר אוזו שעל החזה שקורין צילי"ק, אע"פ שהופשטה האוזו אע"פ כן נקרא הצילי"ק ראוי לצבד. ולי נראה דשלא כדן הורו, אע"פ שהאמת צמקומות הללו שראוי לצבד לפני אורחים צלליה, מכל מקום מאחר שהופשט האוזו וניטל תפארתה צטל ממנה החשיבות, וקצת דומה לצריה שנטל ממנה היתה מופשטת היתה חשובה ציותר, עכ"ל. ותמה אי אס יאלו צצריס אלו מפי רש"ל, שמהא תמוהים הם, וכי צחמיכה גדולה וחשובה מאד ונחתך ממנה קצת נאמר צצטלה חשיבותה, והא אמרינן צצעיף שאחר זה דלא צטל חשיבותה מכת נתרסק או נחתך עד שחאצד צורתה כו'. ואין דומה זה לצריה, דכל שניטל קצת ממנה אין שם צריה עליה. ועל כן אין לצמוך על זה למעשה, רק כמו שהורו חכמי קראקא הג"ל דכל חמיכה הראויה לצבד עכשיו, חשיבא היא אע"פ שהיתה חשובה יותר. בתוב צלצוש [סעיף ה] דלואתן צצדיס של אוזות שנהפכו ללוצן מכת השומן, ודאי חשונין הם ולא צטלי:

ת. צית יוסף [עמוד רסח ד"ה מלאח] בשם מלא כמוז ואיסור והיתר הארוך [כלל כה דין צב]:
ט. טור צסימן ק"י [עמוד דש] בשם הר"ר יהודה טמ"ג לארין קמא [פ"ג, א]:
י. הראש"ש צצופ פרק גיד הנשה [מולין פ"ז] סימן לה] מהא דריסק ט' נמליס ואחד מי וכו', מכות דף ט"ז [פ"ב; וצמ"ג וצמ"ג מעלה טו, צ; יעין נד, צ]. וצשם תשובת הר"ף [סימן ש] וצשם התוספתא [מקומות פ"ח הלכה יד] וכן כתבו הרשב"א [מכות בע"ה הארוך צ"ד שער א, ג, וצקנ"ג צ"ד והר"ן שם [מולין לה, ג ד"ה וצטעין ט]:

ציונים צרמ"א עם ציונים מהש"ך

א. איסור והיתר הארוך כלל כ"ה [דין גנ]:
ב. מהר"א [הגהות שערי דורא שם] וצדרכי משה אות ב בדעת האיסור והיתר שם:
ג. מהר"א [שם]:
ד. איסור והיתר הארוך שם:
ה. שם [כלל כה דין גנ]:

נקודות הכסף

בן שש פ"ק ו' ואין צהק"ה בזה. ואפשר להקל, דהא אין מצבדין צחמיכה אחת מטונגת, אלא צחמיכות הצבה, א"כ כל חמיכה וחמיכה ענמה אינה ראיה להחכד:

הגהות הסמ"ע

סעיף ד בהגה. אב"ע עור שומן אוזו מקרי ראוי להחכד וכו'. עיין בחותם חטאת סימן מ' [סעיף ד] שחולק בעור אוזו בין שלם לנחתך [לרצועות]:
ה. קורקבן וכן שאר בני מעיים אינם ראויים להחכד. כבר מהאוחות המפוטמות שאובטים בידים עד שנהפכה להיות לבנה מחמת רוב שמוניות אינו בכלל בני מעיים וראויה להחכד, כן כתב צמהר"מ [לבוש, סעיף ה]:

מחצית השקל

מטונגת, אלא בחתיכות הרבה, א"כ כל חתיכה וחתיכה עצמה אינה ראויה להחכד, וכל חתיכה בפני עצמה בטלה, עכ"ל. ועוד הביא הט"ז בס"ק י"א בשם רש"ל וז"ל, חכמי קראקא הורו על בשר אוזו שעל החזה שקורין בעלי"ק וכו' דהוי ראויה להחכד, ולא בטיל. עוד כתב שם בשם לבורש, דאותן כבדים של אוזות שנהפכו ללובן מחמת השומן, ודאי חשובין הן ולא בטיל. עיין שם: ואם יש ספק אזינן צקרא"א. אך הקשה המנחת יעקב כלל (מ"ט) [מן ס"ק ח' וז"ל, וקשה לפי זה דא"כ לאיזה צורך הטריחו ראשונים ואחרונים לכתוב איזה דברים הם חתיכה הראויה להחכד או לא, אי תלוי הכל בזמן ובמקום. וכן מצינו ו' דברים שאין בטילים מצד חשיבותן, ופלוגתן שם בביצה דף ג' ע"ב. ואפשר לומר דלכן נקטו הפוסקים מה שהוא ראויה להחכד, לומר דדברים אלו מן הסתם הן ראויים להחכד, עד שיברר לו שאינם ראויים להחכד באותו זמן ומקום, מה שאין כן שאר הדברים שבתם בטלים, עכ"ל המנחת יעקב, עיין שם: (פ"ק יד) קורקבן כו'. המקום והזמן. אך בקורקבן תרנגולת ודאי דלא הוי ראויה להחכד. עיין ט"ז ס"ה י"א:

(פ"ק יא) מ"ב רגלי אוזו וכו'. וכתב בספר מהר"א [מ"ט] [מן ס"ק ז' וז"ל, וכתב מהרש"ל באיסור והיתר שלו [מכות ועטרת שלמה סימן מ אות ד], והאידנא חשיבין רגל אוזוא למאכל חלבו, וכן שמתע' מרופא מומחה שהוא מאכל (ביותר) הבריא בארווא, עכ"ל: [פ"ק יב] שומן כו'. שמה ראויה וכו'. לא הוי כי אם ספק. ועיין ט"ז ס"ק ט': [פ"ק יג] אב"ע כו'. ומהרש"ל הול"ק בזה וכו'. דהתורת חטאת כלל (מ"ט) [מן סעיף ד' כתב דעור שומן אוזו שנטרפה ונתערבה מקרי ראויה להחכד, ואם נחתך לרצועות בטל חשיבותו, עכ"ל. ומהרש"ל כתב, כיון דאם נחתכה אינה חשובה, מציזה צד תהיה חשובה בשלימותה (דהא עיקר חשיבות העור שומן האוזו הוא מצד חתיכה המטונגת, שקורין גריבן, וכיון דחתיכות לא הוי דבר חשוב, מציזה צד תהיה חשובה בשלימותה), עכ"ל. והט"ז ס"ק י' כתב, ולעני"ד יפלא איפכא, דעיקר כיבוד בעור הארווא אחר שמתכין אותו לחתיכות לטונס, עיינו רואות שמכבדין בכל מקום באותן חתיכות המטונגות, על כן ודאי הוי חתיכה הראויה להחכד אפילו בנחתכה וכו', ואין להקל בזה, עכ"ל. והנקודות הכסף וס"ה בן חלק עליו וז"ל. ואפשר להקל, דהא אין מצבדין בחתיכה אחת שלחו ערוך השלם <מהדורת פריעדמאן> - יג י"ד ד' צב - קיא / קארו, יוסף בן אפרים (עמוד 291) {726077}

במס' סוכה (ז' ד"ה רבי) ובמס' נדרים (י' ד"ה
 סעודת) ובמס' ב"ק (נט. ד"ה כולחז) ובמס' חולין
 (קכ"ד ד"ה אמרו).

ועי' בתוס' אי אמרי' כאן דהלכה כרשב"ג,
 שהיה כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה
 שנתו. ומזה הביא הש"ך (חומ"מ סי' קעא סק"ט)
 איה מפורשת, דה"ה בברייתא. איכא להאי
 מלא, דהכא דברי רשב"ג הם בברייתא. וכ"כ
 שרי"ת חות יאיר (סי' צד). ועי' בשד"ח (מערי'
 גל קל-טז) באריכות. אמנם ביד מלאכי (סי'
 טו ובקרבן נתנאל (גיטין פ"ד סכ"א אות ה) תמהו
 א שני המאורות הגדולים הללו [הש"ך והחוי"ן]
 וכן שני בדואה, הלא כאן באותו דף עצמו
 מסוד"ב נמצאו דברי רשב"ג במשנה. ועי'
 ד' דוד מש"כ ליישב. ולי נראה דודאי לא
 אמר מהם דברי המשנה, וכזונת הש"ך והחוי"ן
 ש' ליישב עפ"מ ש"כ בנמוק"י בסוגיין (מ' מדפי'
 י"ח) דהכא אין הלכה כרשב"ג, אע"ג שכל
 קמ"ש שנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו
 ה' דהכא עיקר מילתא דרשב"ג בברייתא
 דא'. ובבבלי הגמ' להב"י (שער ה ס"ז) העתיק
 ש' הנמוק"י בזה"ל, "דהיכא דמשמע דעיקר
 ד' רשב"ג בברייתא, אע"פ שנזכרו במשנה,
 וכן מבללא דכל מקום ששנה רשב"ג
 משנתנו". ולפ"ז הגם דהכא נמצא ד' רשב"ג
 משנה בסמוך, מ"מ עיקר דבריו הם בברייתא,
 וזה נחלקו הנמוק"י והתוס', דלהנמוק"י אכן
 ון הלכה כרשב"ג בזה, משא"כ לשיטת ר"ת
 מנא בתוס' גם בזה הלכה כרשב"ג, שעיקר
 מ"ז בברייתא.

א רב מותר שלישי בשכרן הרי זה מותר.
 עי' בפרש"י. וכ"פ הר"ח ובנמוק"י
 "טב"א (החדשות). אבל בשטמ"ק כתב בשם
 ו' הרי"ף, שנתן לחבירו מעות לעיסקא,
 א בנייהם שבל ריוח שיבוא עד כדי הקרן,
 ו' יקח שני שלישים, והמתעסק יקח שלישי,
 ו' יש יותר ריוח אז הוא למתעסק בלבד.
 מ"ט (שלוחין פ"ו ה"ב) כתב, שהתנה שמכל
 ו' יהיה לך שלישו או עשיריתו בשכרן,
 ו' ויש לו עסק אחר הר"ז מותר: ועי"ש

בפס"מ ובלח"מ וברד"ש (סי' קעז סק"ב) ובטו"ז
 (שם סק"ד) מש"כ בדברי הרמב"ם.

קוצץ לו דינר. עי' בפרישה (יו"ד סי' קעז סק"ה)
 בשם מחרש"ל, דלא בעי' דינר דוקא,
 וגם בפחות מדינר. וכ"ה בקונט' הסמ"ע
 (ארוכה, אות א) דאפי' בכל שהוא סגי. ועי'
 בשטמ"ק בשם הראב"ד. ובשו"ת בית דוד (ירד
 סי' צג) כתב, דאף דנראה דבעי' דינר דוקא,
 דבפחות מדינר לא מינכר שהוא שכר טירחו,
 מ"מ מדברי הב"י בשם הסמ"ג מוכח דלאו
 דוקא דינר דה"ה ראש עגל, אע"פ שראש עגל
 לא שוה דינר, [עי' במאמר הבא], ועי"ש שכן
 המנהג ליתן זוג מנעלים, אע"פ שאינו שוה
 אפי' רבע דינר, כל שניכר שהוא שכר טירחא
 מהני. והובא בשולחן גבוה (סק"ו) ודרכ"ת (סק"ק
 יט). אמנם בברכ"י (שם ס"ג) מוכח דס"ל דבעינן
 דינר דוקא, ועי"ש שעשה החשבון עפ"י
 המטבעות שהיה בזמנו בירושלים, ומסיק דעל
 דרך זה בשאר המקומות לפי המטבע ושורי
 הכסף. [ועי' בבב"ת יהודה (פלו' הערה ח) דהיינו
 בערך ה' גרם כסף צרוף. ויש שכתבו שזה בערך ד'
 ורבע גרם, ועי' ברי"ף (קידושין ו. מדפי הרי"ף) שדינר
 הוא גרעיני שעורה, ויש באחרונים כמה שיעורים
 למשקל השעורה, ומצויין בספרי המדות ושיעורים].
 ויש להסביר עפ"מ ש"כ הבית דוד דבפחות מדינר
 לא מינכר, וכזה מצינו לענין אחר בתוס' יו"ט
 (פאה פ"ח מ"ח) שדינר הוא שיעור חשוב. ועי'
 בגמ' כתובות (פ.) אכלה בדינר הוי אכילה.
 ובהא דכתב הסמ"ע דסגי אפי' בכל שהוא, עי'
 בדברינו לעיל (סח: ד"ה אפילו) שיש המחמירים
 דבעינן עכ"פ שיעור פרוטה, [ועי' בגמ' לקמן
 (צו.) כל פחות מפרוטה לאו כלום הוא], אך יש
 המקילים אף בפחות מזה. [ועי' בשו"ת אג"מ
 (יו"ד ח"ג סי' מא-ב) שנקט סכום חצי דאללאר].

ריש עגלא לפטומא. מכאן משמע דראש עגל
הוא דבר מועט, [ועי' במאירי, וברמב"ם
וראב"ד שלוהין פ"ח ה"א, ותוס' לקמן עג. ד"ה מ"ט].
ובגמ' שבת (קכט:) איתא, מאה רישא בזווי,
ופרש"י שלא יקנה ראשי בהמה רק כשנמצא
בזול משום שאינם בריאים לאכול. וברמ"א

שנים. והטעם לזה כדאמרו במס' שבת ויגב, נר לאחד נר למאה. וכתב בעיטור (ערך קבלנות) שרק בבהמה אמרינן כן ולא כשנחן לו סחורה ועיי' בשו"ע ובש"ך (יו"ד סי' קעז סי"ב) וכלח"ה (שלוחין פ"ו ה"א). וכתב בשטמ"ק בשם שי"ת דמסתברא דלא אמר רב כן אלא בשכר עמילי אבל מזונו בחלקו יהיב ליה, דהא לא שייך למימר גביל לתורי במזון. וכ"כ במאירי.

ויהיב ליה רישא באגריה ויהיב פלגא דווריא כתב הרמב"ם (שלוחין פ"ח ה"א) וא"ל הרי הראש והאליה שלך בעמלך יותר על מחצית השכר מותר. ועיי"ש בהשגות הראב"ה דריש עגלא לא מועיל אלא אם יש לו חורה משלו. ופירש בחי' חת"ס דהרמב"ם ס"ל דשניהם ראש ואליה הוה כמו מחצית שכר וכן מוכח בתוס' (סוד"ה אי משתתפת) דהראש הוה סבירא במקום פלגא אגרא יתן לו ראש ואליה, ומה שאמר דאי אית ליה תורי לדידה סגי בדבר מועט, היינו הראש לבדו בלא האליה. ועיי' בלח"מ.

אמרי אינשי סתם אריסא למרי ארעא משחטם נפשיה וכו'. כתבו הסמ"ג (מ"ע פ"ב קסז:) והרי"ף בשערים (שערי שבעות פ"ח) בשנים שנשתתפו במעות, כיון שכל אחד הביא חלק מעותיו, אע"פ שהאחד לבדו מתעסק בהן, אין זה קרוי עסק אלא שיתוף, וחולקין הריח וההפסד באיזה ענין שירצו, ואין חוששין משום רבית. והקשה הב"י (סי' קעז ס"ד ד"ה ולענין שנים) א"כ מאי קאמר ר"א מהגרונאי מאי קאמרת טרחנא טפי פורתא, אמרי אינשי אריסא למארי ארעא משתעבד, ותיפוק ליה דשותפות נינהו ולית ביה משום רבית, ותירץ דס"ל דכי אמר ר"א כן לא מטעם רבית אמר, אלא משום גזל, שהאריס היה עוסק בחלק מעותיו של ר"א בחנם, ולהכי א"ל דאריסא משתעבד למארי ארעא ואין בו משום גזל. אבל להרמב"ם (שלוחין פ"ו ה"א) דינו שוה להיכא שכל המעות של האחד והאחר מתעסק בהן [ועיי"ש בלח"מ] ואין בזה משום רבית, כיון שבעל המעות עצמו מתעסק בהן.

(יו"ד סי' קא ס"ג) פסק, דראש עופות אינה חשוב והוה חתיכה שאינה ראויה להתכבד. ובטו"ז (שם) הביא בשם מהרש"ל, דה"ה ראש בהמה אינו חתיכה הראויה להתכבד, נומ"מ כתב דלשון של בהמה הוא דבר חשוב כמו שמצינו באברהם אבינו [וכו'], אך ראש של עגל הוא דבר חשוב כו', [ויש להעיר מכאן, ועיי' במאמר הקודם]. ובפר"ח חולק דמרמ"א משמע דראש בהמה הוה חתיכה הראויה להתכבד, ומסיק דתלוי לפי המקום והזמן, ואין לדיין אלא מה שענינו רואות. ועיי"ש בדרכ"ת (ס"ק נא) מש"כ בזה. נויש להעיר דא' מכ"ד מתנות כהונה הוא הלחיים, וא"כ גם הראש הוא חתיכה הראויה להתכבד, אמנם אנן קי"ל בשו"ע (יו"ד סי' סא ס"ג) דלחיים היינו עם הלשון (ועיי' בגמ' חולין קלד: לחיים כנגד תפלה, ועיי' ברש"י עה"ת שופטים יח-ג, ושפתי חכמים שם), וקי"ל (שם ס"ט) שלא יחלק מתנ"כ להרבה כהנים שצריך לתת לכ"א דבר חשוב כדי נתינה, אלא נותן זרוע לאחד ולחיים לשנים, ובפר"ח (ס"ק יד) ביאר, דלכל כהן נתן חצי לחי וחצי לשון, ובשולחן גבוה (ס"ק כח) זעלק, דסגי ליתן לא' לחי לבד בלא הלשון. ועיי' בדרכ"ת (ס"ק נו). ומדברי היש"ש הנ"ל שלשון הוא תהיל, יש ראייה לשיטת הפר"ח]. ועיי' בגמ' שבת (ק"ט.) דרב ספרא מחריך רישא בער"ש, ועיי"ש ברש"י דהיינו ראש בהמה. שוב ראיתי ביש"ש הנ"ל (חולין פ"ז סנ"ג) שביאר הגמ' שבת שם דמיירי בראש עגל, ומדעשה לכבוד שבת ש"מ שראויה להתכבד. ובשו"ע (או"ח סי' תקפג) כתב, דאוכלין בר"ה ראש כבש, [ובדליכא ראש כבש כתב במט"א (שם ס"ג) שיאכל ראש אחר, ובמשנ"ב (שם סק"ז) כתב שיאכל ראש בהמה אחר או ראש עוף]. ונראה דאז הוי הראש כבש חתיכה הראויה להתכבד, [אף דביש"ש כ' בהדיא דראש כבש לא נחשב חתיכה הראויה להתכבד], כיון שמהדרין ומחזירין עליו לאכלו בר"ה, [וכמש"כ הפר"ח דתלוי לפי הזמן]. וכזה מצאתי בחי' בית ישראל (עדעלין, שבת קכט:).

דאמרי אינשי גביל לתורא גביל לתורי. פרש"י באותו טורח שאתה מגבל סובין ושעורין לפי שור אחד, אתה יכול לגבל לפני

סימן סב

בענין מארמניידו הנהוג בבתי א"ך

עושים שלא יהיה באיסור ריבית

כ"ג תמוז תשכ"א.

מע"כ ידידי הנכבד מו"ה ר" פסח קופערמאן שליט"א.

הנה ודאי ענין מארמניידו שעושים במדינתנו הוא הלואה ויש בה איסור ריבית וצריך לעשות באופן שלא יהיה ריבית ויש בזה שני דרכים. א) הוא לעשות בהיתר עיסקא ושירדעו שני הצדדים ענין העיסקא ולא רק באמידה וכתובה בעלמא שזה אינו לחש וסגולה המועילים. אלא שהוא שותפות בהעסקים שיעשה מקבל הכסף בהסך שלוקח כגון בלקח עשרת אלפים מהנותן הוי חמשה אלפים הלואה מנותן המעות להמקבל וחמשה נשאר של הנותן שנחשכ בשם פקדון ונמצא שיש בהעסק מעות של שניהם מחצה למחצה ממילא יש להיות בין ריוח בין הפסד בשוה מחצה לזה ומחצה לזה. ושמו בין שניהם כפי ידיעתם שיכולין להרויח בהעסק של סך העשרה האלפים שהניחו בעיסקא למשל י"ח פראצענט ונמצא שהוא בעד חלק הנותן ט' פראצענט שהוא מחצה הריוח, ואם שמו בפחות יצטרכו להעמיד ריוח הנותן מחצה כפי שישומו שיהיה ריוח בכל העסק. ואם אח"כ יארע שלא יהיה כל כך ריוח או ח"ו הפסד אזי צריך הנותן ליקח רק מחצה מריוח שהיה ומחצה מהפסד אם היה. אכל כיון שהנותן אינו יודע כי הלא המקבל לברו מתעסק בהם ואינו מחוייב להאמינו לכן הותנה שאם יאמר המקבל שלא היה הריוח כפי שומתם וכ"ש כשיאמר שהיה הפסד שיצטרך לישבע בשבועה חמורה בנקיטת ס"ת ויכול להתנות עוד חמרות בהשבועה שיהיה דקא כביהכינ בשעת הקדיאה בפני רבים ושיאמר גם בלשון קללה על נפשו אם אינו אומר אמת. ובנוסחאות כתוב שאם יאמר שהיה הפסד יצטרך להביא עדים דקא אבל במדינה זו בעוה"ד שחשודים כמה אנשים להעיד שלא כדיון כמו מאומד ועל פי מה שמאמינים להבע"ד שלכן טוב להתנות שיהיה נאמנותו בשבועה חמורה גם על הפסד ומאחר שלא ירצה להשבע יהיה מחוייב לשלם להנותן את חלק הריוח שהתנו. וזו ענין היתר עיסקא שהנהיגו והיתרו הוא שהרי אם ירצה יכול לישבע כשיהיה הפסד או ריוח פחות.

וצריך שהנותן לא ידע כמה הוא עוסק כדי שלא

ממש כבנשים שלא היו שערות אצלם כלל ול"ד לשער בה"ש ובה"ע שגם אצלן יש שערות והן מעבידות אותן. ובאם כוננת צביעתו הוא לא ליפוי אלא כדי שיקבלתו למשרה באופן שאין איסור אונאה כגון שיודע שיעשה המלאכה בצעיר מסתבר שיש להתיר כמו בלבוש מפני החמה והצנה שהתיר הב"ח כדהביא הט"ז סק"ד והש"ך סק"ז הסכימו לזה כיון שהוא רק דבר אחר ולא מתדמה בזה לאשה. אחרי כתיבי זה נודמן לי לראות ספר המאור להגרא"מ פרייל שמדבר בזה וכן תשובה מהגאון ר' משה מרדכי עפשטיין הר"מ דסלאבאדקא והעלו ג"כ להתיר לצבוע בשביל השגת משרה כשליכא איסור אונאה עיי"ש.

ומש"כ כתרה"ה לתרץ ע"מ שהוקשתי בסימן צ"ז ענף ג' על הטעם להתיר כשסתום נקב שבשן בבלאמבע ומנית מאחר שלא תגיחו מגולה אלא תחליף אותו על בלאמבע קבועה ואישה מקפדת שיהיה הנקב מגולה ולכן אף שעל סתימה זו מקפדת להסירו לא חשיב מקפיד לענין חציצה כיון שתחזור ותסתמה. מהא דידדת הכלים שהבניסן שלא כדרכן דהוצץ אף שג"כ אחר שיוציאו יחזור ויסתמו. משום דהתם כשיוציא את היד לא ישליכו לאשפה דתא ראוי הוא להנניסו כראוי בכלי אחד או בזה לכן לא בטל להכלי באופן שהוא עתה שלא ראוי ויצטרך להסירו אבל בלאמבע ומנית שכשיוציאנה ישליכו אותה ולא ישתמשו בה לשום דבר בטלה להשן על הומן שהוא שם אף שדעתו להוציאה אח"כ. הוא תירוצו נכון אבל בהוספה על טעם הב' דלא מקפיד שיהיה מגולה אינו מועיל בעצמו שלא יחצוץ אלא בצרוף שיכול לבטל שם הדיבר המונח שם ולכן אף שתרוייהו אינו רוצה שיהיה מגולה אבל היד אינו יכול לבטל להכלי באופן שמונח שלא כדרכו אלא יוציאו להשתמש בו תשמיש כראוי אבל תבלאמבע שמבטלה לגמרי להשן כי אינו ראוי לשום דבר מאחר שהניחו בהשן מועיל מה שיחזור ויסתמו באחרת שלא יחשב מקפיד, אך אף שיש טעם להצרוף. מ"מ הוא דחוק, ויותר נכון כדבארתי שם, ולדינא אין חלוק בין תירוצו כתרה"ה למה שבארתי שם חלק.

ידידו מקירדו.

משה פיינשטיין

ידע הנותן בעצמו מה שהיה ויוכל להשביעו ראם ידע הנותן במה הוא עוסק הרי אפשר שירע בעצמו שהיה הפסד או שלא היה ריוח ולא שייך להשביעו אז ויהיה מוכרח ליקח פחות אם יהיה מעט ריוח וגם להפסיד אם יהיה הפסד. ואף שלקח המעות על הבית אין הכרח שהעסק הוא דוקא הבית הזה רחא אפשר שיש לו מעות לשלם עבור הבית אך שצריך אותם לעסקיו האחרים וכשנותן לו המעות יוכל לעסוק בהן העסקים האחרים ונמצא שבמעותיו עושה העסקים האחרים שלכן אף אם בבית לא יהיה ריוח צריך לישבע על שאר העסקים, והבית שנתייחד למעות אלו הוא רק למשכון. וטוב לכתוב שהמעות לקח לעסוק בהם בעסק שהוא טוב כפי דעת הבקיאין שיהיה מות הריוח שהתנו שיעלה בעד החצי של הנותן הפראצענטן שהתנו.

ועל מה שהמקבל בעצמו יעסוק בעסק השותפות צריך הנותן ליתן לו אף דבר קטן כמו דאלאר ואף בפחות. וצריך לכתוב שאם ירדיתו יותר אין לנותן ריוח יותר מכפי שהתנו כדי שלא יוכל לתבוע מהמקבל כשידע שהיה יותר ולא יהיה גול אצל המקבל כשהיה יותר ולא ידע לתבוע ממנו. ואם הלאיערס לא ירצו לכתוב זה אלא כמו שעושיין מארטגיידו שהוא בריבית, צריך לכתוב בשטר העיסקא ששטר זה הוא העיקר שהתנו ושטר המארטגיידו שנעשה ע"י הלאיערס הוא רק לבטחונת כשלא ירצה לקיים וליתן מה שחייב לנותן לפי השטר עיסקא.

ב) לעשות באופן שליכא הלואה כלל אלא לפי סך המעות שיש לנותן המארטגיידו בין שהוא המוכר עצמו בין שהוא אחר הוא קנין שלו בהבית ממש כגון אם הבית שיה עשרים אלף והמארטגיידו הוא עשרה אלפים יש להנותן חצי הבית ולהלוקח חצי הבית והלוקח שוכר את החצי של בעל המארטגיידו בהסך שיחשבו כמה עולה הפראצענטן לשנה ושוכר ממנו על סך שנים שהתנו וזמן פרעון השכירות הוא כפי החשבון בכל חדש, כגון שהפראצענטן שיש לו ליטול הוא שמנה וחצי עולה זה בעד עשרת אלפים לשנה תח"נ יכתבו שמשלם לו שכירות לשנה תח"ג דאלאר וכשהתנו הרבה שנים יכתבו הסך זה לכל שנה או לצרף כמה הם בעד כל השנים. וצריך לכתוב שהותנה שאינו יכול למכור חלקו בהבית לאחר וגם איך שמוכרה למכור חלקו להלוקח שיש לו החצי אחר הזמן שהתנו במקח הזה אף אם יתייקר.

ואם נעשה באופן שבכל שנה צריך הלוקח לשלם גם חלק מהקרן שיהיה החוב נקטן בכל שנה, יכול גם תנאי זה לעשות באופן זה שיכתבו שהותנה שהלוקח צריך בכל שנה ליקח מבעל המארטגיידו מחלקו שבבית חלק כך וכך וממילא יצטרך לשלם לו פחות מסך השכירות שהיה בעד כל החצי כפי החשבון. וזה ודאי עצה טובה היא וגם הלאיערס מסתמא ירצו לעשות זה. ואם לא ירצו הלאיערס לעשות כן אלא באופן מארטגיידו שהוא בריבית יכתבו בשטר השכירות שהעיקר הוא שטר זה ושטר שע"י הלאיערס הוא רק לבטחונת כשלא ירצה לשלם השכירות.

והנה מה שאיתא ברמ"א סימן ק"ס סעיף ט"ז היתר ללות ע"י שליח ישראל בריבית לבד שהרבה חולקין עליו, לא שייך אף להא ריעשו ע"י סרסור, רחא וראי איכא שטר חתום מהלוח איך שחייב להמלוה ממש ונמצא שמעשה הסרסור היה רק מעשה קוף בעלמא. ואף שהמלוה אינו מכיר את הלוח מ"מ ע"י שטרו שהביא לו הסרסור הלוח לו והסרסור הוא רק מעשה קוף בעלמא, ודינא דהרמ"א שייך רק במע"פ ולא בשטר על שם המלוה מהלוח בין שהוא שטר בכתב ידו בין בחתימת עדים דהרי צריך לומר לעדים שיתתמו שזהו הלואה ממלוה ללוה ממש ואסור אף להרמ"א.

והנה אם הלוח הוא קארפאריישאן שגוף האנשים חברי הקארפאריישאן אין חייבין כלום ואין על גופם שום חיוב ושעבוד ולא מצות פריעת חוב כמו שיש למלוה שנאמר בהו איסור ריבית שאף אם הוא עני ואין לו הוא חייב בדין פרעון החוב ומחוייב להשיג מעות מדין התורה ולפרוע החוב אבל בקארפאריישאן שהם אין חייבין כלום נמצא שאין כאן לוח כלל אלא הביזנעס הוא הלוח שאינו שייך לחיובים, מסתבר דלא נאמר ע"ז איסור ריבית אבל שייך זה רק כשהלוח הוא קארפאריישאן אבל כשהלוח הוא סתם אדם שהוא חייב בשעבוד הגוף אף שהמלוה הוא קארפאריישאן יש בזה איסור ריבית.

ידידו מוקידו,

משה פיינשטיין

דדלמא גברא אלימא וסבר למחר מוקמינא ליה בדינא או אמתלא אחרת, ומציין נמי שו"ת שמש צדקה (יו"ד סימן לא). ועכ"פ כיון דלא הובאו דברי הפרישה בש"ך וט"ז ושאר פוסקים נראה דלשיטתם בפשיטות לדעת המחבר מועיל מחילה גמורה בכל גווני גם לענין לצאת ידי שמים כמו שנראה מהגר"א והגר"ז הנ"ל.

ושמעתי ממוה"ג ראש הישיבה ר' דוד פיינשטיין שליט"א להלכה יכול לסמוך על פשטות הש"ע וגם לצאת לירי שמים מועיל מחילה רלא הובאו דברי הפרישה להחמיר בזה בש"ך וט"ז ושאר אחרונים [עיין גר"א, גר"ז, חכ"א]. ולכן בדיעבד יש לסמוך על זה למעשה במחילה גמורה, אבל לא ברור אם צריך לפרש כן בפירוש או דמהני היכא דיש אומדנה דמוכח בזה נועיין פת"ת בשם שאלת יעב"ץ (ח"א סימן קמז). אבל פשוט דכל זה בנוגע רק אם עבר וכבר לקח המלוה הריבית, אבל לכתחילה פשוט דאסור בריבית קצוצה מן התורה ובריבית דרבנן אסור מדרבנן כמש"כ כל הפוסקים. ועיין בגר"ז שם (סעיף ה) וז"ל, "שכל ריבית שבעולם מחילה ומתנה היא", עכ"ל. ורק בנוגע למי שעבר ולקח הריבית שייך הך הלכה בענין בדיעבד, אבל פשוט דליכא שום היתר לכתחילה להתיר איסורי ריבית.

סימן רעח

בענין היתר עיסקא בזמן הזה לדעת

האגר"מ זצ"ל

עיין באגר"מ (יו"ד ח"ב סימנים סב, סג) בענין היתר עיסקא. ושם בסימן סג מאריך לפרש טעם להיתר עיסקא משום דהלוה מחייב עצמו, ולא יהיה נאמן אלא בעדים על מה שלא הרויח על חצי פקדון. וכתב שם עור באגר"מ סימן סג (ר"ה עור יש) שלא טוב לומר לפני המלוה שתהיה ההלוואה לעסק מיוחד כמו לקנות בתים וקרקעות דאז אפשר שכ"ע יודעין וכ"כ הבאנק אם היה הפסד ויפטר הלוה משבועה ומלכרר בעדים, לכן צריך לכתוב שהלווה יעשה כל עסק שלפי האומדנה של האינשי יש להרויח לא פחות מכפלים מסך שקבעו לרבית. שאז יצטרך הלוה לברר בעדים ובשבועה אף שאמר להמלוה שלוקח

תנאי מפורש אלא כאפותיקי כמו ערב אבל בעצם יש חיוב על הלוה לשלם, וצע"ג בכל זה.

ושמעתי ממוה"ג ראש הישיבה ר' דוד פיינשטיין שליט"א דאביו זצ"ל סבר כן להלכה בלי שום פקפוק, וכל הקושיות בזה לא היה קשות לדעתו, אבל באמת צ"ע במגילה (כז:): דמוכח דשייך ריבית אפילו בלי אחריות כמו שהקשה המנח"י (ח"ג סימן א). והגם דאגר"מ יכול לתרץ את זה דאיירי ביש חיוב מוטל על כל יחיד מכ"מ צ"ע דלא מפורש כן בפוסקים, ולכן צ"ע. אבל לדינא כן הוא דעת אביו זצ"ל. ואם החיוב על איש פרטי אלא שהתנה שא"א לגבות אלא מנכסים מיוחדים אינו רומה להיכא דמתחילה ליכא שיעבוד הגוף כלל כגון לענין corporation ("תאגיד, חברה").

סימן רעז

בענין מחילה בריבית

עיין במש"כ הש"ע בהלכות ריבית (יו"ד סימן קס סעיף ה) דאם לקח ריבית צריך להחזיר לו, ומכ"מ בדיעבד מועלת מחילה בריבית כמו כל גזל, כן הוא שיטת הרמב"ם (הל' מלוה ולוה פ"ד הי"ג), וכ"כ הטור בשם הרא"ש בתשובה, ועיין בגר"א שם (ס"ק ז) דמקור לשיטת הרמב"ם מב"ק (צד:): ת"ר הגזלנין ומלוי בריבית, ועיין שם בליקוט דברי הגר"א שהוא מסכים להרמב"ם דאיתא התם דכרי לצאת לידי שמים צריך לתת לו ואינו מקבל אלמא דמועיל מחילה דאל"כ איך יצא ידי שמים בזה ע"ש בגר"א. וכן נראה שהבין כן הגר"ז בש"ע הרב ביו"ד (הלכות ריבית סעיף ה) ע"פ הרא"ש וז"ל, "ומכל מקום אם כבר נטל ריבית מועלת מחילה אפילו בריבית של תורה שא"צ להחזירה אפילו לצאת ידי שמים" עכ"ל. ומבואר דגם כרי לצאת ידי שמים מועיל מחילה. וכן נראה מסתימת לשון הש"ע וכל המפרשים בש"ע שם שלא כתבו על המחבר דלא יצא ידי שמים בזה. ומצינו דכבר כתב הפרישה (ס"ק ח) שם על הטור דכרי לצאת לשמים לא מועיל מחילה, ולא הובאו דבריו בש"ך וט"ז ונושאי כלים שם בש"ע. ועיין בפת"ת (ס"ק ו) בשם השאלת יעב"ץ (ח"א סימן קמז) שכתב דדווקא מחילה בפירוש מהני משא"כ שתיקה,

חבצלת השרון (סימן סד) הביא דבריו. ועיין במהרש"ם (ח"ב סימן רטז) שמסכים עמו אלא דחולק עליו במה שהרויח שלא לבטל ממלאכתו לעסוק בעסק אחרת. ובספר הנ"ל מביא שכמה ספרים חולקים על שו"מ (אמרי יושר סימן קח, שו"ת הרי בשמים מהר"ב סימן קמג, מהרש"ג יו"ד סימן ד), ובעיקר שחולקים על סברתו בענין ביטול זמן.

ובאמת משמע באגר"מ (יו"ד ח"ב סימן סב) דאיירי אפילו במי שאין לו עסק ומכ"מ מותר היתר עיסקא. וליכא חשש במה דכולן יודעים דאין לו עסק או דמשתמש המעות לשלם חובותיו וכדומה. והטעם שכתב להקל ע"ש וז"ל, "ואף שלקח המעות על הבית אין הכרח שהעסק הוא דווקא הבית הזה דהא אפשר שיש לו מעות לשלם עבור הבית אך שצריך אותם לעסקים האחרים וכשנותן לו המעות יוכל לעסוק בהן העסקים האחרים, ונמצא שבמעותיו עושה העסקים האחרים שלכן אף אם בבית לא יהיה ריוח צריך לישבע על שאר העסקים, והבית שנתייחד למעות אלו הוא רק למשכון. וטוב לכתוב שהמעות לקח לעסוק בהם עסק שהוא טוב כפי דעת הבקיאים שיהיה מזה הריוח שהתנו שיעלה בער החצי של הנותן הפראצענט (percent, "אחוזים") שהתנו", עכ"ל האגר"מ.

ומבואר בדבריו דאין להמלוה לעיין בזה אלא דמן הסתם יכול לטעון נגד הלוח ככה"ג ולכן ליכא חשש ריבית. ואדרבה אם הוא מפרט יותר צ"ע אם מותר בכה"ג להקל, וליכא היתר אם כו"ע ידעינן דלא הרויח כ"כ, משא"כ מן הסתם. ואפשר דמה דהחמירו איזה ספרים בזה היינו רק אם המלוה יודע דלא היה מרויח הלוח כלל, משא"כ אם הלוח יודע שליכא הרווחה ומעיקרא יודע מזה לא מצינו שיש חשש בזה.

ויש לעיין בענין מדבר שקר תרחק, ואפשר דליכא חיוב לעשות כן בעצם, אלא דהוא מחייב עצמו כאילו שכוונתו בהלוואה היא לעסוק בעסקים. אבל בעצם ליכא חשש בזה, אפילו במה שעושה כן כדי לשלם העודף דסוף כל סוף אינו מדויח, דבעצם דיבור שלו מתחייב כאילו זה רצונו ולפיכך ליכא ג"מ אם רצונו אינו כך ולכן ליכא חשש איסור בזה משום מדבר שקר תרחק. דהמלווה נותן כשביל

המעות לקניית בית זה דהא אפשר שהיה לו מעות לקנות בית אך רצה שיהיה לו מעות גם לעיסקא אחרת, וא"כ אפשר שהרויח בעסק אחר ויצטרך לברר בערים ובשבועה ככל אופן כשיאמר שלא הרויח ושהפסיד אף שיהיה ידוע שהפסיד בדבר שלצורך זה הוא לזה. והמארגיטש (mortgage "משכנתא") על הבית צריך שיכתבו בשטר הוא לחשיבות משכון, ולא שההלואה היא רק על הבית, ולא כל לוח מבין זה. ע"ש בסימן סג.

ועיין עוד שם בסימן סב במה שכתב שצריך שהנותן לא ידע במה הוא עוסק כדי שלא ידע הנותן בעצמו מה שהיה ויוכל להשביעו, דאם ידע הנותן במה הוא עוסק הרי אפשר שידע בעצמו שהיה הפסד או שלא היה ריוח ולא שייך להשביעו אז ויהיה מוכרח ליקח פחות אם יהיה מעט ריוח, וגם להפסיד אם יהיה הפסד. ואף שלקח המעות על הבית אין הכרח שהעסק הוא דווקא הבית הזה, דהא אפשר שיש לו מעות לשלם עבור הבית אך שצריך אותם לעסקים האחרים וכשנותן לו המעות יוכל לעסוק בהן העסקים אחרים ונמצא שבמעותיו עושה העסקים האחרים, שלכן אפילו אם בבית לא יהיה ריוח צריך לישבע על שאר עסקים והבית שנתייחד למעות אלו הוא רק למשכון. וטוב לכתוב שהמעות לקח לעסוק בהם בעסק שהוא טוב כפי דעת הבקיאים שיהיה מזה הריוח שהתנו שיעלה בער החצי של הנותן ע"ש באגר"מ. ולא ברור כ"כ כוונת האגר"מ בנוגע למי שידע בבירור דאין להלוה שום עסק כלל וכלל, וצ"ע מה הדין בכה"ג.

ועיין בספר משנת ריבית (פרק כב הלכה יח) דאם אין ללוח שום אפשרות להרויח אסור ללות ע"פ היתר עיסקא, וכתב זה בשם כמה פוסקים. ועיין שם בשם שו"ת שואל ומשיב (מהד"ג ח"א סימן קלו) דמעות שניתנו עפ"י היתר עיסקא אין המקבל צריך להתעסק בהם דווקא בעסק, אלא כל זמן שהמעות אצלו מותר להוציאן להוצאות וכדומה דע"י כך ירויח הלוח במקום אחר ע"י גרמא של אותן מעות, דלולא אלו מעות היו צריכים למכור ביתו וכדומה או ליקח מעות מעסקים אחרים. **ובתשובה אחרת (שואל ומשיב מהד"ק ח"ג סימן קס) כתב עוד דמותר אפילו אם ע"י המעות הרויח לעצמו זמן שאין צריך לבטל ממלאכתו ומפרנסה כדי לבקש המעות. ובשו"ת**

האגר"מ, ולכן עדיין שייך להתיר ע"פ היתר עיסקא גם בכה"ג. אבל יותר טוב ללוות ממלוים שאינם יודעים כל מצב ועסק שלו כמוכר ע"פ דברי האגר"מ שם ח"ב סימן סב. ותרע דלא מועיל כל זה אם ההלואה דווקא על עיסקא פרטי, ונוסח ההיתר עיסקא מותר דווקא אם הוא שותף בכל עסקים שלו כדי לקבל רווחים משאר עסקים, דאל"כ אסור בכל זה, ובלי נוסח זה יש חשש איסור ממש, אבל ע"י תיקון הלשון שייך היתר עיסקא גם בכה"ג.

עוד בענין היתר עיסקא בשותפין

יש לעיין אם יש הלואה לב' שותפין וכל אחד מהשותפין אחראי על כל ההלואה כידוע בזמנינו, וכיון שכל אחד בדין ערב על ההלואה לחבירו ממילא הוא כאילו ב' השותפין הם מלוים כל אחד לחבירו כדין ערב קבלן על הלואה לישראל אחר. ויש לעיין אם בכה"ג שייך לעשות היתר עיסקא בין ב' השותפים, דלכאורה יש לומר דלא גרע מכל מלוה ולוה דאפשר מחמת ההלואה שירווחו בעסק אחר דלא ידוע לכל שותף ולכן לא גרע מכל היתר עיסקא בעלמא דסמכינן על זה.

ושמעתי ממוה"ג ראש הישיבה ר' דוד פיינשטיין שליט"א דלפי מנהגינו לסמוך על היתר עיסקא דמועיל גם לשאר עסקים ולא דווקא לעסק מיוחד כמש"כ אביו זצ"ל יו"ד ח"ב סימן סב ממילא בכה"ג יש להתיר בב' שותפים אם עושים היתר עיסקא ביניהם בעבור האחריות על ההלואה מדין ערב, דלולא זה חבירו צריך למכור ביתו וכל כה"ג ממילא יש להתיר גם בכה"ג. ופשוט דכל זה דווקא בהיתר עיסקא על כל עסקים ולא דווקא על עיסקא פרטי, ובלי זה אינו מותר ועיין בסמוך.

סימן רעט

בענין ריבית במעות של מדינה אחרת

יש שאלה אם דינו כפידי ריש לאסור מדין סאה בסאה דאסור מדרבנן שמא יתיקר ונמצא שנותן לו יותר ממה שהלוהו אם לא שיאמר שאם נתיקר משלם דמים ששוין בשעת הלואה, עיין יו"ד סימן קסב סעיף א, (ע"פ ב"מ מה). דלא גזרו לענין מטבע, אבל אם המעות אינו יוצא לא מועיל ודין מעות

העסק והלוה מתחייב עצמו על זה וליכא נ"מ לשום אדם במה שזה אינו אמת, דסוף כל סוף ע"פ דין הוי התחייבות שלו. והשקר אינו אלא לטובת הענין ואינו גורם הפסד לשום אדם אלא הרווחה להמלוה והוא לא מקפיד על זה ולכן אינו אלא כמו דמותר לשנות בדרכי שלום, ועיין בדרישה בחו"מ (סימן רסב ס"ק כא) שמביא דעות בזה וסוגיא ב"מ (בג:; ותוס' ורמב"ם (הל' גזילה פי"ד הי"ג) דמותר לטובת הענין. עכ"פ כן הוא מנהג העולם, והאגר"מ שם נראה כן מדלא כתב דכל זה דווקא כשכוונתו להשקיע הכסף באיזה עסק. אבל אם המלוה יודע בפרטיות כל עסקי הלוה וכדומה ויודע שלא הרויח כלל, אה"נ יש חשש, וא"כ אין יכול לחייבו שבועה על דבר די ש אומדנה וממילא צ"ע בהיתר בכה"ג. ולכן טוב יותר להסתיר כל העסקים וכונתו מהמלוה וצ"ע. עכ"פ כן הוא המנהג.

ושמעתי ממוה"ג ראש הישיבה ר' דוד פיינשטיין שליט"א דזה נכון דהמנהג להקל בענין היתר עיסקא אפילו למי שלא ידוע אם יש לו עסקים או לא דסוף כל סוף אפשר לעסוק עתה בעסקים, ולכן יכול המלוה לטעון בב"ד שישבע הלוה ע"ז וממילא מהני היתר עיסקא עיין אגר"מ (יו"ד ח"ב סימן סב). אבל אם המלוה יודע ע"פ אומדנה דמוכח לו דלא הרויח, אה"נ יש להמנע בכה"ג מהלואה ע"י היתר עיסקא. ומותר רק במקום דלא ידוע וליכא אומדנא דמוכח לכל, דבלי אומדנה דמוכח עדיין הלוה מחוייב לישבע וממילא יש היתר עיסקא בכה"ג.

אבל צ"ע אם המלוה "בנק" bank דמחייב הלוה בכה"ג לגלות כל מה שיש לו ואולי בכה"ג לא שייך היתר עיסקא, אלא אם כן נאמר דאין כל המצב של הלוה גלוי גם ל"בנק" אם לא דורשים על ענינים כאלה כידוע, ואולי מכ"מ שייך היתר עיסקא.

ושמעתי עוד ממוה"ג ראש הישיבה ר' דוד פיינשטיין שליט"א ראע"ג דצריך להודיע לה"בנק" כל assets ("נכסים") מכ"מ ע"פ הלכה אנו חושבים די ש לו אפשרות לעשות רווחים ע"י עסקים אחרים שלא ידעו מהם, שהלוה לא מגלה להבנק את הכל וממילא יכול לטעון דשמא הרויח הלוה ע"י עסק אחר שלא ידעו מהם המלוה כמש"כ

**THE LAWS OF INTEREST
AND THEIR APPLICATION
TO EVERYDAY LIFE
AND BUSINESS**

BY RABBI YISROEL REISMAN
FOREWORD BY RABBI AVROHOM PAM

FIRST EDITION

First Impression . . . May 1995
Second Impression . . . May 2000
Third Impression . . . March 2004

Published and Distributed by
MESORAH PUBLICATIONS, Ltd.
4401 Second Avenue
Brooklyn, New York 11232

Distributed in Europe by
J. LEHMANN HEBREW BOOKSELLERS
20 Cambridge Terrace
Gateshead, Tyne and Wear
England NE8 1RP

Distributed in Israel by
SIFRIATI / A. GITLER – BOOKS
10 Hashomer Street
Bnei Brak 51361

Distributed in Australia & New Zealand by
GOLDS BOOK & GIFT CO.
36 William Street
Balaclava 3183, Vic., Australia

Distributed in South Africa by
KOLLEL BOOKSHOP
Shop BA Norwood Hypermarket
Norwood 2196, Johannesburg, South Africa

**ARTSCROLL HALACHAH SERIES •
THE LAWS OF RIBBIS**

© Copyright 1995, by MESORAH PUBLICATIONS, Ltd.
4401 Second Avenue / Brooklyn, N.Y. 11232 / (718) 921-9000 / www.artscroll.com

ALL RIGHTS RESERVED.

*No part of this book may be reproduced
in any form – including photocopying and retrieval systems
(except Mator Iska forms which may be reproduced for personal use)
without written permission from the copyright holder,
except by a reviewer who wishes to quote brief passages in connection with a review
written for inclusion in magazines or newspapers.*

THE RIGHTS OF THE COPYRIGHT HOLDER WILL BE STRICTLY ENFORCED.

ISBN
0-89906-126-5 (hard cover)
0-89906-127-3 (paperback)

Typography by Compuscribe at ArtScroll Studios, Ltd.

Printed in the United States of America by Noble Book Press
Bound by Sefercraft, Quality Bookbinders, Ltd. Brooklyn, N.Y.

A second type of Heter Iska is known as the *kulo pikadon* form. This form is virtually identical except that all of the funds (rather than just half) which are advanced are investment moneys.¹⁶ This contract calls for all profits and losses to be assigned to the investing partner (and not 'shared equally'). All other clauses in the form are identical to a *palga milveh u'palga pikadon* form. Assuming that the managing partner does not exercise his right to swear or bring witnesses, the payments are identical no matter which form is used.

9. The advantages of the *kulo pikadon* form: Every Heter Iska form calls for the managing partner to make a payment if he chooses not to take an oath. This payment represents the investing partner's anticipated profit. In a *palga milveh u'palga pikadon* form, the profits are shared equally. Thus, if the Iska calls for the investing partner to receive 15% of the invested moneys, this means that the anticipated profits are 30% (so that the investing partner's share is 15%). When interest rates are high, the investing partner would want a high return for his investment. Since this rate would have to be doubled when using a *palga milveh u'palga pikadon* form, this would result in an unrealistic anticipated profit rate. If a *kulo pikadon* form is used, this concern is alleviated, since the investing partner's return is equal to the total anticipated profit.¹⁷

A *palga milveh u'palga pikadon* form creates both a loan and an investment. Since the managing partner is also a borrower, he is prohibited from benefiting the lender/investor. Because they have a borrower / lender relationship, any benefit which is extended to the investing partner would constitute Ribbis.¹⁸ This means that the

16. To properly understand this difference, it is necessary to understand how a *palga milveh u'palga pikadon* form works. This has been explained in Chapter 22, Paragraph 1.

17. It is for this reason that the *kulo pikadon* form became increasingly popular in Eretz Yisrael during their periods of hyper-inflation. In addition, when moneys are forwarded for modest investments, such as the purchase of a home, the anticipated profit is modest in any event, and it is totally unrealistic to anticipate that the profit would be twice the investor's rate of return. For this reason, R' Shlomo Zalman Auerbach zt"l (quoted in *Tam Ribbis* 26) encouraged the use of a *kulo pikadon* form when moneys are advanced for the purchase of a home.

18. *S.A. Harav* §39, *Tuv Taam Vodaas* 3:35, *Maharsham* 4:95. This also appears to be the opinion of *Gra* in his notes to *Yerushalmi* (*Dmai* 6:4).

[We have seen, in Chapter 3, Paragraphs 25-29, that no-cost benefits, known as *tovas hanaah* (such as the giving of *terumos* and *maasros* to the lender), are also included in the Ribbis prohibition. *Gra* (*ibid.*) holds that in situations involving a Heter Iska, *terumos* and *maasros* may be given to the investing partner. *Divrei Sofrim*, in *Emek*

managing partner may not benefit the Iska partnership since this would create profit for the investor.¹⁹

We have seen that the parties to a Heter Iska must understand how the Iska works. Where the people involved have no understanding of the Iska, it is simpler to explain a *kulo pikadon* form, since this is a straight investment.²⁰

10. The disadvantages of this form: As we have noted in the previous chapter, there were poskim who objected to a Heter Iska on the grounds that it is a subterfuge (*haaramah*) which is designed to permit interest payments. Most poskim reject this argument, because a Heter Iska creates a business arrangement. A conventional Heter Iska creates a partnership, with the managing partner entitled to half the profits. This is a true business arrangement and is therefore not seen as subterfuge. When a *kulo pikadon* form is used, all profits belong to the investing partner. Why, then, is the managing partner involved? This gives a greater appearance of subterfuge.²¹

An additional problem: Whenever a Heter Iska is used, there is a possibility that the investing partner will lose the money he invested. When a *palga milveh u'palga pikadon* form is used, the maximum loss which he may suffer is half his investment. This is because this contract assesses losses equally, with the managing partner responsible for half the money. When a *kulo pikadon* form is used, the investing partner may, conceivably, lose all of his money. Although it is unlikely that this will happen, the investing partner would naturally prefer the *palga milveh u'palga pikadon* form.

Davar 177-265, cites this *Gra* as a source for permitting all types of *tovas hanaah* benefits in situations involving a Heter Iska. This quote seems to be inaccurate. *Gra* is referring specifically to the *tovas hanaah* benefits associated with *terumos* and *maasros*, where there is a separate prohibition on taking money for *tovas hanaah* benefits. *Gra* implies that all other cases of *tovas hanaah* are prohibited.]

19. See Chapter 22, Paragraphs 11 and 12, for common situations where this is problematic.

20. *Chelkas Yaakov* 3:189-9.

21. *Minchas Yitzchak* 4:18:2, *Bris Yehudah* 40:n2. This is supported by the fact that the different Heter Iska forms, which were written by poskim of the previous generations, all used the *palga milveh u'palga pikadon* method.

A defense of the *kulo pikadon* form: It is rare that a businessman uses only borrowed funds to start a business. Often, he has his own funds, but needs additional moneys to get started. Thus, a businessman who has \$100,000 may need another \$50,000. It would be normal for the businessman to take these moneys from the investor and allow him to collect all of the profits. This is a normal business arrangement (and not a subterfuge) since this businessman *does* gain, despite giving all profits to the investing partner.

may not act as the insurer, even if the investing partner pays him to do so.¹¹

Compensation for Time and Effort

8. As we have seen, an Iska agreement creates a 50%-50% of partnership in which all profits and losses are shared equally. Still, the managing partner does all the work required for the investment. This work presents a Ribbis problem; since the managing partner has borrowed money from the investing partner (the 'half loan' part of the investment), he may not work for him without compensation. The investing partner must therefore compensate the managing partner for the time and effort which he expended on behalf of the investing partner's portion of the investment.¹²

9. Setting the amount of compensation: Arrangements for this compensation should be made at the time the investment begins. If this is done, it is sufficient for a token payment to be made.¹³ [Many Iska agreements call for a token payment of one dollar.¹⁴ This

is because the managing partner is a borrower. He is prohibited from protecting the investing partner from liability which affects his share of the business. The investing partner is a lender and he is not prohibited from benefiting the borrower.]

11. This is the subject of dispute between *Derishah* 167:1 and *Taz* 167:1 and 172:8. *Derishah* allows the managing partner to insure the principal, provided that he is paid for doing so. According to this view, the insurance deal is not part of the Iska. Rather, it is a separate business arrangement.

Taz disagrees. We have already seen that whenever the managing partner accepts liability, all profits which the investing partner receives are considered Ribbis. It should make no difference that the managing partner receives compensation for accepting liability. "This is similar to giving someone a gift (to influence him) to borrow from you for interest (which is certainly prohibited). This case is identical."

All later poskim follow the opinion of *Taz* who prohibits the managing partner from personally insuring the investment.

12. Y.D. 177:2. This payment is required to avoid Ribbis. For this reason, the managing partner may not elect to forgo payment (*mechilah*), even if he genuinely wishes to do so.

13. Y.D. 177:3. All Heter Iska agreements contain a provision for this payment. Where arrangements were not made, see Y.D. 177:2-4.

14. Many poskim hold that any token payment is acceptable (*Perishah* 177:6, *Beis Meir* 177:4, *Ginas Veradim* 6:4; *Darkei Teshuvah* requires only that the payment be worth a *perutah*). Others require a minimum payment of one *dinar* (this is the language used by *Shulchan Aruch*; *Birkei Yosef* and *Ben Ish Chai* to *V'eschanan* apparently understand this literally).

[A *dinar* is equivalent to 4.8 grams of silver. When the price of silver is \$7 an ounce, the value of 4.8 gram would be \$1.08. The price of silver is generally well below this level. The one-dollar payment therefore satisfies both opinions (*Mishnas Ribbis* 22:n5). In general,

payment is usually made at the time that the partners enter into the agreement.]

10. An alternative manner of compensating the managing partner is for the Iska agreement to assign him an increased percentage of profits. For example, the agreement might assign 55% of the profits to the managing partner, with this additional 5% in consideration of his efforts on behalf of the business (losses are still divided 50%-50%).¹⁵

Compensation for Merchandise

11. The managing partner must be compensated for any personal property which he contributes to the partnership. This includes mailing or phone costs, merchandise which is sold by the business and materials which are used to conduct business. He must be paid their fair market value. If the managing partner purchased an item for himself, when it was inexpensive, and decided afterwards to sell it to the business, he must charge the business its full market value.¹⁶

the payment should be set at approximately one sixth the cost of an ounce of silver, to satisfy this opinion. See Note 41.]

15. *Rambam to Hil. Shiluchin 6:4; Taz 177:5, Shach 177:9. Bris Yehudah 36:3* accepts this as the opinion of most poskim. [In 40:n12, *Bris Yehudah* wonders, "I do not know why those who draft Heter Iska contracts have refrained from using this method..."]

The usual method of compensation for time and effort would require a separate payment for each transaction. When a bank or business uses a Heter Iska Klali for all its transactions, it is cumbersome to require a separate payment each time the Heter Iska applies. For this reason, *Rambam's* method of computing compensation is sometimes incorporated into a Heter Iska Klali (*Mishnas Ribbis 22:20*). This method is used in the Heter Iska Klali found in Appendix II to Chapter 6, Clause IV and in Appendix II to Chapter 12, Clause IV.

Under normal conditions, an Iska calls for both profits and losses (or expenses) to be divided evenly. In that case, there is no difference if expenses are charged before profits are divided, or if the expenses are shared afterwards. Since everything is divided 50%-50%, there is no net difference in how this is done. However, when the arrangement described here is used, expenses are divided 50%-50%, but profits are divided 55%-45%. In this case, extra care must be taken to deduct all expenses before the profit is divided. Here, there is a difference if expenses are deducted before disbursement or afterwards. An illustration of this difference appears below, in Note 19.

16. Y.D. 177:22.

[However, if the managing partner purchases goods specifically for the business, any discount which he receives would belong to the business. If the business does not need a large quantity of this item, but the managing partner purchases a large quantity (for example, by finding others to purchase the extra amount from him) and receives a bulk-rate discount, *Bris Yehudah 38:n56* questions whether this discount may be passed